

---

vallatás

Dráma két részben

GOBBY FEHÉR GYULA

SZEREPLŐK:

Cseh Károly, adai tanító, a Vörös Hadsereg volt őrnagya
Paulina Gromcsenko, felesége
Karakaszević, királyi ügyész
Csendőr
Prodanović Milan, a királyi titkosrendőrség alezredese
Ludwig Károly, a Jenyiszej című újság szerkesztője
Ferenc, adai kommunista
Firányi Lajos, adai római katolikus lelkész

SZÍN:

A színpad körül több részből álló szürke függöny fut, rajta nyílások vannak, hogy a szereplők bárhol beléphessenek. Nincs rajzolt díszlet. Két láda áll a színpadon, szűkség szerint lesz belőlük asztal, szónoki emelvény vagy nyomdai szedőszekrény. Körben székek. A szereplők nem öltöznek át, csak jelzik a hely- vagy időváltozást, például katonasapkát, kalapot, micit vesznek elő. Kell még sétabot, puska, írókészlet. Az időváltozást (mert emlékek elevenednek fel a színpadon) fényváltozás jelzi. A jelent, a vallatást tiszta fehér fénynél lehet játszani. Az emlékek eljátszásakor színes lámpákat bekapcsolni. Minden emlékképben szereplőnek lehet esetleg saját fénye (Paulina zöld, Ferenc piros stb.), amellyel az utolsó jelenetben is megvilágítjuk őket.

I. RÉSZ

(Jelen. Fehér fény. 1932. február 6., este. Karakaszević ügyész bejön, mögötte a szolgálatkész Csendőr. Karakaszević az asztalhoz lép, az ott heverő iratokat nézi, felkiált.)

Karakašević: Ez mikor érkezett?
Csendőr: Délután, ügyész úr!
Karakašević: Tekintetes királyi ügyész úr.
Csendőr: *(Vigyázzba vágja magát.)* Parancsára, tekintetes királyi ügyész úr!
Karakašević: Miért nem szóltál róla?
Csendőr: Úgy mondták nekem, hogyha az ügyész úr... ha a tekintetes királyi ügyész úr kártyázik, akkor ne háborgassam.
Karakašević: Én nem kártyázok, csak szórakozok, hogy múljon az idő.
Csendőr: Ezért nem mertem zavarni a szórakozásban.
Karakašević: Kit?
Csendőr: A tekintetes királyi ügyész urat.
Karakašević: *(Az asztalra csap.)* Most megvan!
Csendőr: Nem mertem bemenni a kávéházba. Nekem azt mondták...
Karakašević: Most a kezemben van.
Csendőr: Én igazán csak azt akartam...
Karakašević: Végre! Hát mégis van isten!
Csendőr: Én tudom, mi a kötelesség, de nem szerettem volna... Bocsásson meg nekem, tekintetes királyi ügyész úr!
Karakašević: Elhallgass!
Csendőr: *(Vigyázzba vágja magát.)* Parancsára, tekintetes királyi ügyész úr!
Karakašević: Tizenegy éve várok erre a pillanatra. Így ökölbe szorul a kezem, ha csak rágondolok. Látod ezt az öklöt?
Csendőr: Igenis, tekintetes királyi ügyész úr. De én őszintén bocsánatot...
Karakašević: Hallgass!
Csendőr: Igenis, tekintetes királyi ügyész úr.
Karakašević: Nem rólad van szó. Ezzel az ökölrel azt a nyavalyás adai tanítót tudtam volna agyonverni. Tizenegy éve áll az utamban. Gátolja az előmeneteletem. Úton-útfélen csapdát állít nekem. Hányszor kaptam már szidást miatta. A méltóságos minisztériumi urak szemében miatta vagyok ügyetlen mafla. Agyon tudnám ütni. Elhiszed?
Csendőr: Igenis, tekintetes királyi ügyész úr.
Karakašević: Lehet, hogy agyon is ütöttem volna. Nem bántam volna, ha vizsgálat is indul ellenem. Még akkor is jobban járok, mint ha élve marad. Ha élve marad, talán sose jutok előrébb. Örökké itt kártyázhatok a Fehér Hajóban. De most megvan. A kezemben van. Most majd finoman ütöm agyon. A Szolgálati Szabályzat szellemében. A gyanús személyek vallatásánál alkalmazandó lelki ráhatások és a Meglepetés és lelki megrázkódtatás kihasználása című fejezetek szellemében. Ez úri munka lesz. Érted?
Csendőr: Igenis, tekintetes királyi ügyész úr!
Karakašević: Remélem, hogy érted! Bár mostanában mind több a bugris a királyi csendőrségben is. Nem tudnak úgy válogatni bennetek, hogy tökéletesek legyetek. Mi régiek ötezer méterről érezzük a proletár szagát. Gyűlöljük őket! Az újabbak meg csak a jó fizetésért lépnek állami szolgálatba. A

munka, a cél nem érdekli őket. Ha a legnagyobb készülősztájkról kapnának hírt, négy órákor, akkor is csomagolnának, és nyugodtan ebédre mennének. Én nem hagyom ott, akit elkapok. Érted?

Csendőr: Igenis, tekintetes királyi ügyész úr!

Karakašević: Halálos ellenségeim ezek az úgynevezett proletárok. Arra a szóra, hogy „bolsevik”, mindig kiköpök. Pfuj! (*Nézegeti a csendőrt.*) Köpj!

Csendőr: (*Köp.*) Igenis, tekintetes királyi ügyész úr!

Karakašević: Ezentúl magadtól köpj.

Csendőr: Igenis, tekintetes királyi ügyész úr!

Karakašević: Azt mondom: „bolsevik” (*kiköp*), akkor te is köpj. Érted?

Csendőr: (*Köp.*) Igenis, tekintetes királyi ügyész úr!

Karakašević: Bolsevik!

Csendőr: (*Kiköp.*) Pfuj!

Karakašević: Na jól van! Majd megtanulod. Ez itt gyönyörű levél. (*Egy papírlapot vesz fel az asztalról.*) Eddig egyenlő lapokkal játszottunk. Tegnap csak egy adu volt a kezemben, megkontrázhatta. De most kész lesz. Fuccs! Ennyit egy bolsevik se bír ki.

Csendőr: (*Kiköp.*) Igenis, tekintetes királyi ügyész úr!

Karakašević: Jól van, fiam! Csak ne köpj akkorát. Az úriember csak jelzi, hogy köp, de nem loccsant a padlóra. Nem hiába írja a falon, hogy köpködni tilos.

Csendőr: Igenis, tekintetes királyi ügyész úr!

Karakašević: Igyekezz, hátha jó úriember válik még belőled.

Csendőr: Igenis, tekintetes királyi ügyész úr!

Karakašević: Olyan, akinek minden mozdulata célszerű, becsületes, egyenes. Látod, ezeket a lázadókat sokszor nem lehet megérteni. Mit akar? Nem látja, hogy milyen erőnek fut neki? Nem látja, hogy az egész állammal, a titkosrendőrséggel, a csendőrséggel, az ügyészséggel, a bírósággal, a katonasággal, az egyházzal, a királlyal száll szembe? Hogyan képzelheti, hogy elbír minden hatalommal?

Csendőr: Nem gondolkodnak ezek, tekintetes királyi ügyész úr!

Karakašević: Némelyik nem gondolkodik. Azt meg is törjük. Azokat értem. Szegény volt, elkeseredett, felbujtatták. Azután csak sír, ha megtörik a kezünk alatt. De mi tartja ezekben a lelket, akik minden ép ésszel, minden számítással ellentétben élnek és szervezkednek?

Csendőr: Bolondok, tekintetes királyi ügyész úr!

Karakašević: Túl egyszerű volna, ha bolondok volnának. Ez az adai tanító is . . . Tizenegy éve küzdök vele. Éppen akkor kezdtem gyakornokoskodni, amikor haza ért Oroszországból. Már a határon figyelmeztették, hogy becsülje meg magát. Tanító volt, meggazdagodhatott volna. Ő lehetett volna az adai Polgári Kör elnöke. A Magyar Párt képviselője. Közismert és köztiszteletnek örvendő ember. Nem ezt akarta.

Csendőr: Bolond az, tekintetes királyi ügyész úr!

Karakašević: Valami rugó van benne, az hajtja. Valami ismeretlen erő, amit nem lehet legyőzni. Egy mechanizmus, amit még nem tudtam szétszedni. Pedig mennyit küzdöttem vele. Az ördög gondolta volna ott a határon, hogy ez a semmi, jelentéktelen ember ennyi bajt okoz majd nekem. Legalább főszolgabíró lehetnék. Egyes kollégáim már tanácsosok. Én meg itt rohadok vidéken. Miatta!

Csendőr: A nyakába kellett volna varrni egy pár évet, ha megengedi, tisztelettel, tekintetes királyi ügyész úr!

Karakašević: Sok mindennel megpróbálkoztam, fiam. Nem sikerült. De most a kezemben van. Ez a levél, amit délután az asztalomra tettél, ez segíteni fog. Ez lesz a titkos fegyverem! Ezzel a lelkébe nyúlok, végre kitarulkozik előttem. Ezt a csapást nem képes elviselni. Az lehetetlen.

Csendőr: Nem gondolja, hogy azok ott kinn, Oroszországban, megbabonázták, tekintetes királyi ügyész úr?

Karakašević: Eredj már! Ha csak bűbáj, varázslat lenne, azt már rég kiűztük volna belőle. Az nem volna képes ennyi háborgatásnak, gyötrésnek, verésnek, börtönnek ellenállni. A mi módszereink sokkal jobbak, mint a középkori inkvizícióé voltak. Magasabb színvonalon dolgozunk, hiszen fejlődik a világ, vagy mi a fene?! Még a lázadók is fejlődnek, láthatod. De ez most végre a kezembe került. Ma éjjel győzni fogok. Megtöröm a lelkét, mint a diót. Először meghámozom, azután ezzel a két csapással megtöröm, és kiszedem a magját.

Csendőr: Már nyugovóra tértek, tekintetes királyi ügyész úr.

Karakašević: Na és? Tán félted az álmát?

Csendőr: Dehogy féltem, tekintetes királyi ügyész úr

Karakašević: Akkor szólj ki, hogy hozzák ide. Le akarok számolni vele. Erre jogom van. Tizenegy éves küzdelem áll mögöttem. Több mint egy évtizede várom ezt a pillanatot. Ezért az élvezetért megdolgoztam. Érted?!

Csendőr: Igenis, tekintetes királyi ügyész úr! Azonnal itt lesz. *(Ki. Hangja kívülről.)* Hozd gyorsan föl a tizenhatost. Mozogj! Eredj már! *(Csendőr visszajön.)* Azonnal itt lesz, tekintetes királyi ügyész úr.

Karakašević: *(Felvesz egy iratot az asztalról.)* Hallgass ide! O. N. 99946. Micsoda szám! Ezt csak a mi tisztviselőink tudják kiagyalni. Ez lesz az első ütés. Azt fogja hinni, hogy ezért hívtam. Ekkor még mosolyogni fog. De utána jön az igazi csapás. *(Másik iratot vesz fel.)* Értesítés... Ez kinyírja biztosan. *(Leül.)* Ezt nem fogja elviselni. Az lehetetlen.

Csendőr: Igenis, tekintetes királyi ügyész úr!

(Karakašević dobol az asztalon, kopogás hallatszik. Csendőr kimegy, majd a színpal mögül beesik Cseh Károly. Nem esik el, csak keresi az egyensúlyát. A Csendőr jön be utána, tiszteleg.)

- Csendőr:** Tekintetes királyi ügyész úrnak alázatosan jelentem, a vádlottat előállítottam.
- Karakašević:** Jól van, fiam, elmehetsz!
- Csendőr:** *(Nem mozdul.)* Igenis, tekintetes királyi ügyész úr!
- Karakašević:** No mi az? Talán félsz egyedül hagyni a vádlottal?
- Csendőr:** Ahogy parancsolja, tekintetes királyi ügyész úr!
- Karakašević:** Csak menj nyugodtan. Nem először találkoztunk mi. Régi ismerősök vagyunk, nem lesz semmi baj.
- Csendőr:** Igenis, tekintetes királyi ügyész úr! *(Tiszteleg, kimegy.)*
- Karakašević:** Jöjjön közelebb, „őrnagy úr”. Vagyis bocsánat, nem jól mondtam, őrnagy elvtárs.
- Cseh:** Maga nekem nem elvtársam.
- Karakašević:** Maga nekem nem őrnagyom. Maradt volna Oroszországban az elvtársainál, ott őrnagy lehetett volna. Vagy alezredes. Akár ezredes is azóta. Én meg tanácsos volnék a minisztériumban. Vagy legalább főszolgabíró valahol, és nem kellene ebben a vidéki kocsmában kártyázással töltenem az időt. *(Szünet.)* De ma este vallani fog! Hányadszor van letartóztatásban kommunista szervezkedésért?
- Cseh:** Nem számoltam.
- Karakašević:** Olyan jólesik a vizsgálati fogságban üldögelni?
- Cseh:** Nem tőlem függ, hányszor tartóztatnak le.
- Karakašević:** Ugyan kitől függ?
- Cseh:** A jugoszláv királyi titkosrendőrségtől, a csendőrségtől, a tekintetes királyi ügyész úrtól!
- Karakašević:** Gondolja, hogy mi játszunk magával, hogy ez itt most társasjáték? Bújódszi? Komámasszony, hol az olló? Bridzs? *(Fölugrik.)* Maga azt hiszi, hogy maga játszogathat velünk. Nagyon téved. Az ilyen játékért az életükkel fizetnek az emberek.
- Cseh:** Láttam.
- Karakašević:** Mit látott?
- Cseh:** Láttam, mit ér maguknak az emberi élet. Különösen a munkásember élete.
- Karakašević:** Aki az ország, a király ellen lázad, az megérdemli sorsát.
- Cseh:** Itt az szorul, aki a jogaiért küzd.
- Karakašević:** Miféle jogokért?
- Cseh:** Az alapvető emberi jogokért. Miért küzdöttek a mellettem levő cellába zártak? Csak hogy megkapják az elmaradt fizetésüket, amit a gazda zsebre vágott. Éhező gyerekeiket akarták megetetni. Hideg lakásukat akarták befűteni, rongyos asszonyaiknak ruhát venni. Ez nem lázadás a király ellen!
- Karakašević:** Látod, ez a te bajod, Cseh Károly! Mindenbe bele ütöd az orrod. Mi közöd neked a becsei malom sztrájkoló munkásaihoz? Már a cellafalon keresztül is lázítod az embereket?!
- Cseh:** Nem kell azokat lázítani. Éppen az a baj, hogy lázadoznak, kiabálnak összevissza, ahelyett, hogy összefognának és szervezeten harcolnának a munkaadók önkénye ellen.

- Karakašević:* Hagyd ezt a kommunista propagandát! Értelmes ember vagy, tanító! Találmányokat szabadalmaztattál, Cikketeket írsz az újságokba. Ezzel pénzt lehetett volna keresni. A te eszeddel, tehetségeddel sok pénzt lehetett volna keresni. Úr lehetett volna! Még mindig úr lehetne belőled, ha észhez térnél.
- Cseh:* Miféle úr legyek én? Szegény emberek izzadságából élő úr? Nézzem tétlenül, hogy bánnak el a gazdák a földmunkásokkal, a gyárosok a munkásokkal? A kocsmasztal mellől nézzem a kolduló gyerekeket?
- Karakašević:* Ne nézzed! Fordítsd el a fejed!
- Cseh:* Akkor is látom őket.
- Karakašević:* Hogy tudok én nyugodtan élni? Hogy tudom én a kocsmasztal mellől nézni a kolduló gyerekeket?
- Cseh:* Ezt kérdezem én is.
- Karakašević:* Micsodát?
- Cseh:* Hogyan tudja a tekintetes királyi ügyész úr nézni maga körül e szörnyűségeket? Hiszen tanult ember. Sokat kell, hogy tudjon a világról. Azt is tudnia kell, hogy az egyik embernek nincs joga a másik kárára gazdagodni.
- Karakašević:* Mi ez? A saját irodámban vagyok kénytelen kommunista pofázást hallgatni?
- Cseh:* Kérdezett, én válaszoltam.
- Karakašević:* Tizenegy éve keseríted az életemet. Most majd én is keserítem a tiéd. Arra válaszolj, ki tartozik Adán a Kommunista Pártba?
- Cseh:* A királyi titkosrendőrség állítólag tudja, különben miért tartóztatott volna le öt embert?!
- Karakašević:* Szóval azt állítod, hogy ti öten vagytok párttagok?
- Cseh:* Ezt a királyi titkosrendőrség állítja.
- Karakašević:* És te beismered?
- Cseh:* Hogy a királyi titkosrendőrség ezt állítja? Tudja azt mindenki.
- Karakašević:* Még kedved van viccelődni? Majd elmúlik, ne félj! Majd, ha eszedbe juttatom, hogyan néznek rád a gyerekek az iskolában minden letartóztatás után.
- Cseh:* A gyerekek is tudják, hogy miért voltam letartóztatva.
- Karakašević:* Már a gyerekek fejét is kommunista propagandával tömőd tele?!
- Cseh:* Nem kell tömni beléjük semmiféle propagandát. Látják otthon a szegénységet, nemcsak látják, élik is.
- Karakašević:* A saját nyavalyás portádat se tudod rendben tartani. Ezért hoztál feleséget messzi Oroszországból? Erre a szegénységre? Gyalázatra?
- Cseh:* Hagyjuk a feleségemet. Semmi köze hozzá a tekintetes királyi ügyész úrnak.
- Karakašević:* De még mennyire, hogy van hozzá közöm. Majd meglátod, hogy van. Mindig sajnáltam szegény asszonyt. Idejött, reménykedett, hogy szép élete lesz melletted, hogy boldog lesz. És tíz éve kínlódik nyomorúságosan.

- Cseh:* Nincs beleszólása az életünkbe senkinek.
- Karakašević:* Miből éltetek? Mennyit keres egy adai tanító? Ruhára tellett belőle? Szép asszony a feleséged, hány új ruhát vettél neki a tíz év alatt?
- Cseh:* Mikor a tanítónak sincs elég pénze, mennyit kereshet egy napszámos? Annak mire jut?
- Karakašević:* Ne tereld másra a szót? Van még mit mondanom a tanítói állásodról. *(Fölemeli az asztalról az egyik iratot.)* Mert eddig legalább tanító voltál. Legalább a havi fizetésed megkaptad. De mit csinálsz ezután?
- Cseh:* Milyen papír az?
- Karakašević:* Érdekel, ugye? Eddig legalább volt mit ennetek, de ezután miből tartod el az orosz menyecskét? Hiszen semmihez se értesz! Csak a lázításhoz, bujtogatáshoz, meg a szövetkezéshez. Ahhoz igen. De abból nem lesz kenyér. Míg én itt vagyok, s már tizenegy éve szemben állok veled, a pofázásodból nem lesz tejjel-mézzel folyó Kánaán. Abból csak börtön lesz, még nagyobb nyomorúság, annak a szegény asszonynak is.
- Cseh:* Milyen papír az?
- Karakašević:* Ez az ítéleted. Az O. N. 99946-os számú végzés. Minisztériumi rendelet. Megszüntél tanító bácsi lenni. Nem tömőd többé az ártatlan gyermekek fejét a marhaságaiddal. Elbocsátottak állásodból. Véglegesen. A jugoszláv királyságnak nincs szüksége kommunista tanítókra. Sehol az országban nincs helyed.
- Cseh:* Milyen indoklással bocsátottak el?
- Karakašević:* Még háborogsz? Jogokat követelsz? Attól az államtól szeretnél kegyelmet, amellyel szembe fordultál? Amelyet el akarsz pusztítani? Nincs kegyelem.
- Cseh:* Az állam sem fog kegyelmet kapni tőlünk.
- Karakašević:* Tőlünk? Kik azok a „tőlünk”? Kik vagytok? Sorold fel!
- Cseh:* Nem lehet felsorolni, túl sokan vagyunk. Minden nincstelen, minden kétkezi dolgozó, minden saját erejéből, eszéből élő ember. Nincs kegyelem! Ez az állam nem a mi államunk. Pusztulni fog.
- Karakašević:* Nem Oroszországban vagy. Itt szigorú rend uralkodik. Királyunkat mindenki tiszteli.
- Cseh:* Azért nem mer megjelenni sehol.
- Karakašević:* Nem a te gondod, hogy megítéld, mit miért csinál. Ha elárulod a többi párttagot, én biztosítalak, újra álláshoz jutsz.
- Cseh:* Nem kell az olyan állás, amit magától kapnék.
- Karakašević:* Nagyon fölvágsz. De majd, ha leülöd a büntetésed, és az utcára kerülsz, másként gondolkodol. Nem érte elég zaklatás a feleségedet? Nem volt elég a bizonytalanságból, a házkutatásokból, a megaláztatásból?
- Cseh:* Hagyjuk a feleségemet!
- Karakašević:* Nem hagyhatjuk! Úgy képzelted, ő is mindent kibír? Pedig hogy szeretett. Szerелеmből jött utánad ezer kilométereket, igaz? Ott hagyta övéit, elhagyta addigi életét, s mit adtál neki cserébe?

Cseh: Hogyhogy szeretett?

Karakašević: Hát nem szeretett? Nem szerelemből jött utánad? Mégis orosz kémnő lett volna, ahogy gondoltuk? Mert tudd meg, gyanítottuk, hogy az oroszok kéme, veled együtt. De a mi eszünkön nem jártatok túl. Hiába volt minden igyekezet.

Cseh: Hogyhogy volt?

Karakašević: Azt hittétek, könnyű dolgokat lesz. Azt hittétek, hogy a jugoszláv királyság nem tud vigyázni magára. Hogy nem tudja megkeseríteni az életeteket. De itt vagyok én, itt a rendőrség, itt a hatalom. Tévedtetek. Az orosz menyecske rájött, hogy az őrnagy elvtárs becsapta. A vörös propaganda csődöt mondott.

Cseh: Mi történt Paulinával?

Karakašević: Sejtet ugye, hogy történt valami! Nem úgy ment a vállalkozás, ahogy a bolsevik elvtársak elképzelték. A menyecskeének rossz sora volt. A férje itthon nem tudott forradalmat csinálni, mint az oroszoknál. A férje még enni sem adott eleget neki, nemhogy tisztességes életet biztosított volna számára.

Cseh: Átkozott! Mi történt Paulinával?

Karakašević: Tudod, hogy oka vagy, ugye? Becsaptad azt az asszonyt kegyetlenül. Nem törődsz te senkivel. Csak a forradalommal, ugye? Mit számít neked a feleséged?

Cseh: (Rárohán.) Mit csináltatok vele?

(Beszálad a Csendőr, ellöki Csehet.)

Karakašević: Hagyd csak, fiam, hadd tomboljon! A lelkiismeret-furdalása bántja. Nem csináltunk mi semmit a te Paulináddal, te csináltad vele. A bolond fejed, a forradalmad meg a pártod. A kedves pártbeli barátaid, akiket menteni óhajtasz, de akik rólad úgy vallanak, mint a vízfolyás.

Cseh: (Halkan.) Mit történt Paulinával?

Karakašević: Tudod te azt jól. Magad végezted a hóhérmunkát.

Cseh: Elutazott?

Karakašević: (A Csendőrhöz.) Látod, fiam, ilyenek a bolsik... (A Csendőr kiköp.) Jól van! Az utolsó percig reménykednek. Hova utazhatott volna az a szegény asszony? Az lezárta maga mögött az utakat, mikor eljött utánad. Hova utazhatott volna?

Cseh: Lefogtátok. Azt hiszitek, meg tudtok törni bennünket. Nem elég, hogy engem vertek. Az asszonyomat is verni akarjátok? Tessék, itt vagyok! Folytassátok rajtam a tortúrát. Paulina nem tud semmiről.

Karakašević: Az holtbiztos!

Cseh: Hol van, mi történt?

Karakašević: Amíg nem vallasz, nem mondom meg.

Cseh: Erre nincs joga.

Karakašević: A jog itt én vagyok.

Cseh: A jog nem egy ember. Még ha királyi ügyész is.

Karakašević: Ha szemtelenkedsz, megpofoztatlak.

Csendőr: Üssem, tekintetes királyi ügyész úr?
Karakašević: Várj! Lásd, Cseh Károly, én még a gyilkosokat is megértem. Még azokkal is embermódra bánok. (*Fölemeli a másik iratot.*) Nem használom föl ellened, elég, ha mi ketten tudjuk, hogy mit követtél el. (*Csendőrhöz.*) Eredj ki, fiam!
Csendőr: Igenis, tekintetes királyi ügyész úr! (*Kimegy.*)
Karakašević: Amit felolvasok, te okoztad. Előidézted, tudatosan, magad akaratából. Így ítélkezel mások sorsa felett, ahányszor szervezkedni kezdesz. Hányszor jön még ilyen jelentés miattad? Gondolkozz ezen! (*Szünet, olvas.*) „Szigorúan bizalmas. Cseh Károlyné, született Gromcsenko Paulina, orosz származású adai lakos, 1932. február 5-én önkézevel véget vetett életének. Mire a szomszédok rátaláltak, több órája halott volt. Külső beavatkozás vagy erőszak nyomai nem találhatók a helyszínen. Búcsúlevelet vagy más iratot nem hagyott maga után.”
Cseh: Paulina!
Karakašević: Gyilkosa előttem nem ismeretlen! Gyilkosa te vagy!
Cseh: (*Térdre rogy.*) Paulina!
Karakašević: Paulina meghalt! Hiába kiáltozol utána. Ne emlegesd, csak jobban fáj a seb. Nem láthatod többé, ha életed végéig hiogatod is. Nincs, nem létezik, felejtse el. Paulina nincs.

(*A színpad megvilágítása változik. Cseh Károly képzelete. Belép Paulina. Karakašević nem látja.*)

Paulina: Ne okold magad, Károly! Nem te vagy az oka, nem bírtam tovább.
Cseh: Paulina!
Karakašević: Felejtse el! Nem láthatod többé, s ennek magad vagy oka.
Paulina: Túl sok volt nekem. Te itthon voltál, neked csak a hatalom volt ellenséged. Nekem a táj is, a tárgyak is. Nekem csak egy támaszom volt, egy biztos helyem, a te vállad. S most már régóta nem láttalak.
Cseh: Paulina!
Karakašević: Csak ezt hajtogatod. A neve nem éleszti fel.
Paulina: Véres volt a fehérneműd, Károly, amit utoljára hazaküldtél. Teljesen átitatta a vér az inget. Tudtam, hogy nem csapnak be, már ismertem a vérednek a szagát. Ide jutotunk! Ismertem a vérednek a szagát. Ez volt az egyetlen üzeneted, hónapok óta. A véreddel üzentél. Elképzelttem, hogy mit művelnek veled. Elképzelttem, hogy nem láthatlak többé. Nem bírtam tovább.
Cseh: Paulina!
Karakašević: Mint sváb a trallalát. Mikor hagyod abba az óbégatást? A tényeken mit sem változtatsz vele.
Paulina: Ne haragudj rám, ne becsülj le a tettemért. Csak nyűg lettem volna. Kereszt, amit cipelsz egy életen át. Nélkülem könnyebb lesz harcolnod.
Cseh: Szükségem van rád, Paulina!
Karakašević: Késő a bánat. Előbb gondolkoztál volna.

Paulina: Majd meglátod, hogy igazam van. Rád itt valóban szükség van. A tudásodra, a tapasztalatodra, a kitartásodra, a biztató szavadra. Én idegen test voltam köztetek. Későn értettem meg, miért akartál mindenáron hazajönni. De annál jobban becsültelek. Tizenkilencben, Krasznójarszkban én is mosolyogtam naivitásodon. Azon, ahogyan az írótt szóért, az igaz szóért küzdöttél. Akkor jobban bíztam a tettekben. De most már látom, hogy itt nagy szükség van a szóra is. És te kitartóan beszélsz, Károly! Belőled nem tudják kiverni az igazság utáni vágyat, a kimondás szükségét. Itt most az kell.

Cseh: Nélküled hogy harcoljak?

Karakašević: Végre belátod! Semmi értelme a további ellenállásnak. Én igazán tisztelem a becsületes játékot, de ezt végigjátszotad. Nem érdemes folytatni.

Paulina: Eltűnt belőlem az önbizalom. Összegyűrt az élet. Míg mellettem voltál, én is úgy éreztem, mindennel és mindenki-vel szembe tudok szállni. A te önbizalomból merítettem erőt. Nélküled nem bírtam tovább. Igaza volt az öreg Ludwignak Krasznójarszkban: mikor valaki ennyire bízik a szóban, mint te, akkor az az emberekben bízik. Te mindig bíztál az emberekben, akármit követtek el, akárhogy bántottak is.

Cseh: Az öreg Ludwig. De régen volt az, Paulina!

Karakašević: Kicsoda? Ki volt az, mondd a nevét! Majd én főlirom, csak mondjad!

(Fényjáték. Paulina kimegy. 1918 novembere. A függöny mögül Ludwig Károly, a Jenyiszej című újság szerkesztője lép elő. Kezében az újság. Cseh jelzés nélküli rabsapkát tesz a fejére.)

Ludwig: Egész éjjel dolgoztál, druzsám? Micsoda kitartás van benned, nem vagy álmos?

Cseh: Nem. Akár hozzáfoghatnánk a következő számhoz.

Ludwig: Ne túlozz! Nézd, a nagy sietség milyen hibát okozott.
(Mutatja az újságot.)

Cseh: Összekevertük a tördelést!

Ludwig: Össze ám! Ki tudja most ezt kisilabizálni?

Cseh: Sajnálom. Ej, de mafla vagyok.

Ludwig: Ne siránkozz. Eredj, mosakodj meg. Úgy nézel ki, mintha nem újságot, hanem mozdonyt raktál volna össze.

Cseh: Hogy tévedhettem ekkorát! Most nem értik meg, melyik sor melyik cikkhez tartozik.

Ludwig: Mániád lett az újság. A mi lapunk már a harmadik, amelynél dolgozol.

Cseh: A negyedik. Az elsőt Omszkban csináltuk tavaly. Forradalom volt a címe, és isten tudja, hány nyelven jelent meg. Valóságos Bábel tornya volt a szerkesztőség. Volt cseh, német, román, még török nyelvű kiadása is.

- Ludwig:* Az Irkutszki Világforradalom című lapodat magam is láttam.
- Cseh:* Azt a szibériai hadifoglyok kongresszusára csináltam. Akkor alakítottuk meg Szibéria Külföldi Munkásainak Kommunista Pártját. Annak volt sajtószerve a Világforradalom.
- Ludwig:* Aztán jött a Fáklya
- Cseh:* Azt már együtt csináltuk.
- Ludwig:* S most itt a Jenyiszej harmadik száma. Tanító létedre, igazi újságíró válik belőled.
- Cseh:* Szükség van a munkámra.
- Ludwig:* A tiszteknek nem nagyon tetszik a dolog.
- Cseh:* Ki törődik most a tisztekkel?
- Ludwig:* Társaid voltak.
- Cseh:* Csak voltak. Már a táborban szakítottam velük, mikor megalakítottuk a vörös szocialista kört. Annak tagjaiból lettek a magyar vöröskatonák. A tiszt urak azóta nem néznek rám többé.
- Ludwig:* Kivéve, hogy tegnap Körmöczy főhadnagy majdnem megfojtott.
- Cseh:* Elbántam volna vele.
- Ludwig:* Nem vagyok benne biztos. Elég tarjagos volt már a képed, amikor leszedtük rólad.
- Cseh:* Megvadult, mert tudja, hogy az ő bőrükre megy a játék. Félti a birtokait. Még több ezer kilométer távolságban a vagyonától is küzd, kapar, kész gyilkolni is, hogy az egész világon ők maradjanak hatalmon. Hogy sehol a proletár ne vehesse saját kezébe sorsát. Mert ha itt győz a forradalom, otthon Magyarországon se várnak sokáig a szegények.
- Ludwig:* „Megölkök mindenkit!” — ezt kiabálta. „Hazudtok! Az újságotok minden szava hazugság!”
- Cseh:* Hát ezért írom az újságokat. Ezért dolgoztam a gépen egész éjjel. Ha újságot adunk ki, ha tudatosítjuk az emberekben, hogy miért folyik a harc, minden becsületes ember velünk tart.
- Ludwig:* De naiv vagy te, Károly fiam! Mintha az olyan egyszerű volna. Az újságban kinyomott szó nem isten szava, hogy azonnal megváltoztassa a világot.
- Cseh:* És ezt épp Károly bácsi mondja, a szerkesztő?
- Ludwig:* Tudnunk kell, mit érünk.
- Cseh:* Hát akkor miért szerkeszti ezt az újságot? Időtöltésből?
- Ludwig:* Ha csak egy embert is győzünk meg, érted, egyetlenegyét, akkor is érdemes volt dolgoznunk. De ne bízd el magad.
- Cseh:* Én nem egy embert akarok meggyőzni az igazságról.
- Ludwig:* Hányat?
- Cseh:* Az újság sokak kezébe jut. Elég ha az emberek ismerik a tényeket. Ha fölvilágosítjuk őket, rögtön mellénk állnak.
- Ludwig:* Néha nem elég a tényeket ismertetni. Az ész ellen a burzsoák az előítéleteket, a megszokást, a babonákat, a tekintélyt fordítják.

- Cseh: Én bízok a munkások eszében. Ha olvassák az újságot, átneveljük őket.
- Ludwig: Látszik, hogy tanító voltál. Feltétlenül hiszel az észben és a nevelésben. Pedig nem minden ember nevelhető. Vigyázz, mert valamelyik tanítványod egyszer csak a hátadba szúr.
- Cseh: Majd vigyáznak rám a többiek.
- Ludwig: Nem ártana, ha bátorságod mellé egy-két csöpp óvatosságot is bevennél.
- Cseh: Ebben a harcban a tudomány küzd a miszticizmus ellen, a kutatás a tekintély ellen, a bíráló az elfogódottság ellen.
- Ludwig: Egyeseknek nem elég megmutatni az igazságot. Ők nem láthatják, mert vakok. A burzsoá társadalom nevelése, iskolája, előítéletei elvakították őket.
- Cseh: Én a látóknak írok. Ha ők helyes irányban indulnak, a vakok is utánuk tapogatóznak.
- Ludwig: Nehéz veled vitatkozni. Magam is remélem, hogy igazad van, pedig az öreg róka bizalmatlansága és gyanakvása szimatol a lelkemben.

(Fényjáték. 1920 márciusa. Belép Paulina. Cseh puskát vesz elő, szovjet tiszti sapkát tesz a fejére.)

- Paulina: Ludwig elvtársnak igaza van. Én is féltém Károlyt. Sokszor vakmerő.
- Ludwig: Ohó, be se mutatod a menyasszonyodat! Megállj, te önző. Ilyen szép lányt dugdosol előlem. Ludwig Károly vagyok.
- Paulina: Gromcsenko Paulina.
- Ludwig: Kedvem volna kezet csókolni az elvtársnőnek. Talán megbocsátaná az öreg gavallérnak ezt a burzsoá eredetű, de néha igen jóleső gesztust.
- Paulina: Inkább az arcom tartom oda
- Ludwig: Ez igen. A kézcsókra vonatkozó ajánlat feledve. *(Megcsókolja.)*
- Paulina: Én már jól ismerem Ludwig elvtársat. Károly sokat mesélt magáról.
- Ludwig: Ej, a buta! Ahelyett, hogy a szerelemről meg a boldogságról mesélne a menyasszonyának, öreg forradalmárok életrajzát ismerteti. Furcsa módja az udvarlásnak.
- Cseh: Most nincs sok idő érzelmes ostobaságokra. A város környékén dúl a harc.
- Ludwig: Értettem, őrnagy elvtárs!
- Cseh: Ne viccelődjön velem, Károly bácsi. Úgy tisztelem, mint az édesapámat.
- Ludwig: Annyira öreg még nem vagyok.
- Paulina: Nagyon szereti Károly bácsit. Azt mondja, senkitől se tanult annyit marxizmusból, dialektikából, mint magától.
- Ludwig: Attól még a háborúban be kell tartani a hivatalos formákat. Tehát: parancs, őrnagy elvtárs!
- Cseh: *(Mosolyog.)* Rendületlenül előre a forradalom útján, Ludwig elvtárs!

Ludwig: Értettem, őrnagy elvtárs! Az agitációs lap rendszeresen megjelenik, most pedig a Kommunista Párt programjának a fordításán dolgozunk.

Cseh: Helyes! Minél több ember kezébe kerül, annál többen csatlakoznak hozzánk!

Ludwig: De azért mióta fegyverrel harcolsz, csak belátod, hogy a puská többet ért a burzsoák ellen, mint a nyomtatott betű.

Cseh: Egyformán szükség van a fegyverre és a szóra.

Paulina: Ludwig elvtárs, segítsen!

Ludwig: *(Legyint.)* Erről a mániájáról nem lehet lebeszélni. Ezt még a tanítóképzőből hozta magával. Hisz a szó felvilágosító erejében. Most, mikor fegyver van a kezében és valóban verheti, pusztíthatja az ellenséget, most is legszívesebben újságot írna. Látom az arcán.

Paulina: Nem erről van szó. Károly haza akar menni.

Ludwig: Őrnagy elvtárs haza akar menni?

Cseh: Haza kell mennem. Itt nemsokára véget ér a harc.

Ludwig: De hát miért?

Cseh: Ott nagyobb szükség lesz rám.

Paulina: De Károly, te megtetted a forradalomért, amit kellett. Agitáltál szóval, harcoltál fegyverrel. Mit akarsz még?

Cseh: Nem érted ezt.

Paulina: Képzeld, Ludwig elvtárs, csak akkor vesz feleségül, ha megígérem neki, hogy követem a hazájába.

Ludwig: Ebbe nem szólok bele, kettőtök ügye.

Paulina: De hát miért akar innen elmenni? Éppen akkor, amikor itt győzött a forradalom. A Vörös Hadsereg őrnagya. Ismert ember. Az elvtársak szeretik és tisztelik. Miért?

Ludwig: Beszéljétek meg, én kimegyek.

(Fényjáték. Ludwig kimegy. Cseh elteszi a puskát.)

Cseh: Mondtam már: otthon a helyem.

Paulina: Az internacionalistának tudnia kell: a forradalomnak szüksége van rá mindenütt a világon. Ha itt maradsz és segítesz építeni a szocializmust, az épp akkora haditett, mint ha valahol harcolnál.

Cseh: Otthon is meg kell indítani a harcot.

Paulina: Itt most nagyobb szükség van rád, mint otthon. Az otthoniak harcolnak nélküled is, ne félj!

Cseh: Lehet, hogy harcolnak, de én részt akarok venni abban a harcban.

Paulina: Őrnagy vagy. Pártvezető. Ott mi lesz velünk?

Cseh: Nem kényszerítelek, hogy velem tarts.

Paulina: Nem is szeretsz!

Cseh: Tudod, hogy szeretlek.

Paulina: Önző vagy.

Cseh: Igaz. Önző vagyok, mikor magammal szeretnék vinni a bizonytalanságba, de nem tudok könnyen lemondani rólad.

Paulina: Én már az egész családomat feláldoztam a kapitalizmus elleni harcban. Apám a száműzetésben pusztult el, bátyáim a Vörös Hadseregben estek el. Ennyi nem elég egy embertől? Tegyenek mások is valamit a forradalomért.

Cseh: Tesznek is ne félj! De mi nem tekinthetünk másokra.

Paulina: Károly, én félek.

Cseh: Én is félek. Mintha a másvilágról érkeznék haza. És vajon miféle haza az, amely majd fogad. Ott is minden megváltozott.

Paulina: Akkor miért nem maradunk itt, ahol ismerősökkel vagyunk. Ahol biztosan tudjuk, mi vár ránk. Ahol ismerjük feladatainkat.

Cseh: Mert az én feladatom az, hogy otthon segísem a forradalmat. Sok minden megváltozott otthon, de a legfontosabb nem: a szegény embert most is elnyomják. Az adai munkások véréért élődik szívják. Ez ellen tenni — ez a feladatom.

Paulina: Ada. Milyen furcsa szó.

Cseh: Furcsa oroszul. Majd megismered az ízt, ha ott leszel velem.

Paulina: Ada...

Cseh: Lesz egy kis házuk a Tisza mellett.

Paulina: Tisza?

Cseh: A Tisza, az folyó. Nem olyan nagy, mint a Jenyiszej, de nagyon szép. Mindkét oldalon fűzfák vezetik. Tavasszal, ha kiárad, derékig elönti őket. És a nyoma rajtuk marad, fehérlik. Úgy állnak ott, mintha nadrág volna rajtuk.

Paulina: Elönti a házakat?

Cseh: A miénket soha.

Paulina: S mi lesz a mi házukban?

Cseh: Majd te berendezed. Azt szeretném, ha mindenen ott lenne a kezed nyoma.

Paulina: Károly, csábítás...

Cseh: Szeretlek. Szeretném, ha örökké velem maradnál. Úgy érzem, csak akkor lesz igazi életem. *(Megcsókolja.)*

Paulina: Én is szeretlek, hisz tudod. Csak félek...

Cseh: Ugyan mitől?

Paulina: Olyan messze van, rémítő messze van Magyarország.

Cseh: Az most nem Magyarország. Új állam alakult, Jugoszlávia.

Paulina: És ott hogy beszélnek? Magyarul?

Cseh: Két nyelvet kell tudnod. Nálunk, Adán, magyarok és szerbek élnek.

Paulina: Mennyit követelsz szerelmedért. Két nyelvet megtanulni! Sose leszek rá képes.

Cseh: Dehogynem. A szomszédok majd beszélgetnek veled. S ha örülsz valaminek, el akarod majd mesélni nekik, megszólalsz, meglátod.

Paulina: Mit mesélhetnék én nekik?

Cseh: Oroszországról, magadról, rólam, a forradalomról. A boldogságunkról.

Paulina: Abban is lesz részünk?

Cseh: Persze. Beszélni akarsz majd, ha boldog leszel.

Paulina: Ha boldog leszek?!

Cseh: Bízzál.

Paulina: Bízom benned.

Cseh: Ne csak bennem, bízz a forradalomban. Lehet, hogy keserves sorunk lesz, lehet, hogy sok keserű pillanat vár ránk. De ha az ember hiszi, hogy értelme van a küzdelmének, a harc is boldoggá teszi.

Paulina: Ezért szeretlek, mert ennyire tele vagy hittel és erővel.

(Paulina megöleli Csehet, majd kimegy. Éles fehér fény. Jelen. Cseh leteszi a tisztí sapkát.)

Karakašević: Kemény ember voltál, elismerem. De most megtörsz. Ezt nem bírhatja ki senki sem. Nem kell szégyellned magad. Megtetted, amit lehetett. Ha az embert folyton rángatják, ha elveszti az állását, félholtra verik, öngyilkos lesz a felesége — az túl sok. Nem lehet kibírni. Prodanović kapitány még a határon figyelmeztetett, hogy vigyázni kell a vörösökre, mert meggyúlik velük a bajunk, s lám, milyen igaza volt. Rád külön fölhívta a figyelmemet. Vesébe látott az a kapitány.

(Fényjáték. 1921 augusztusa. Karakašević sapkát cserél, a függöny mögül előlép Prodanović, karddal az oldalán.)

Prodanović: Gyakornok úr!

Karakašević: Kapitány úr, alázatosan jelentem, szolgálattételre készen állok.

Prodanović: Nagyszerű, szeretem a rendesen viselkedő úrifiúkat. A gyakornok legyen szolgálatkész, gyors és pontos. Akkor nálam jól megy a sora. Értette?

Karakašević: Kapitány úr, alázatosan jelentem. Értettem!

Prodanović: Jó van, fiam! *(Ugyanúgy viselkedik vele szemben, mint Karakašević a Csendőrrel szemben.)* Ne felejtse, milyen felelősségteljes feladattal érkezett ide a határállomásra. Az ország és a király ellenségeit fogadjuk ma. A mi ellenségeinket. Olyan embereket kell külföldi nyomásra hazánkba engednünk, akiket itt nyomban halomra kellene lőnünk. Akik nem tisztelnek sem istent, sem királyt, nem tisztelik az államapparátust. Sőt, kenyéradó gazdáik ellen fordulnak első adandó alkalommal. Rosszabbak, mint a kutya. Mert a kutya hűséges állat. Ezek... figyel, gyakornok úr?

Karakašević: Kapitány úrnak alázatosan jelentem, figyelek!

Prodanović: Ezek bolsik. Pfuj! *(Kiköp.)* Ha ezt a szót meghallja, jobb, ha köp egyet.

Karakašević: Igenis, kapitány úr! Pfuj! *(Kiköp.)*

Prodanović: Jól van, fiam. Megjegyzem, a köpésben is legyen mértékletes, amint az egy jugoszláv királyi gyakornokhoz illik.

Karakašević: Igenis, kapitány úr. Alázatosan jelentem, ügyelni fogok rá.

Prodanović: Jól van, nézze át a ma érkezők listáját. Vesse össze minden érkező nevét a becskerekai főispán által kiadott leirattal. Különös gonddal és szigorúsággal kell fogadnunk, meztelenre vetkőztetnünk, ruháját, csomagját aprólékos gonddal átvizsgáljunk a névsorban szereplőknek. Ezek veszélyes kommunista agitátorok, akiket Oroszországban különleges tanfolyamokon képeztek ki a jugoszláv királyság megdöntésére. Ma vezesse egyedül a vizsgálatot, én csak ellenőrzöm a munkáját.

Karakašević: Kapitány úrnak alázatosan jelentem, értettem!

Prodanović: Kezdheti az átvételt.

Karakašević: Kapitány úrnak alázatosan jelentem, megkezdem a munkát. *(Kiszól.)* Küldjék be az elsőt.

(Cseh elébe áll.)

Karakašević: Neve?

Cseh: Cseh Károly.

Karakašević: Lakhelye? *(Nézi a listát.)*

Cseh: Ada.

Karakašević: Vetkőzzön meztelenre!

Cseh: Tessék?

Karakašević: Nem érti, amit mondok?

Cseh: Mintha nem értettem volna jól.

Karakašević: Nem tud jól szerbül?

Cseh: Értem, amit mondanak.

Karakašević: Ha a jugoszláv király kenyerét akarja enni, jól kell tudnia szerbül. Itt mindenkinek tudnia kell szerbül.

Cseh: Nem tudtam, hogy engem a király fog etetni.

Karakašević: Aki itt él, mind a király kenyerét eszi. Tanuljon meg tiszteségesen beszélni, és vetkőzzön meztelenre.

Cseh: Nincs nálam semmi.

Karakašević: Akkor válaszoljon, ha kérdeztem. Vetkőzzön! *(Cseh vetkőzik, Karakašević izgatottan a kapitányhoz lép.)* Rajta van a főispán névsorán. Négyes szám alatt. Cseh Károly.

Prodanović: Ez a fiatal fickó? Nézze, gyakornok úr, hogyan álcázzák magukat a gazemberek. Figyeli? Látszatra egyszerű, szürke senki.

Karakašević: Kapitány úrnak alázatosan jelentem, figyelem!

Prodanović: Honnan jön?

Cseh: Oroszországból.

Prodanović: Azt tudjuk, melyik helységről?

Cseh: Nem tudom, hol állt meg velünk utoljára a vonat, nem néztem ki.

Prodanović: Maga viccelődni mer velem? Utolsó tartózkodási helye?

Cseh: Irkutszk.

Prodanović: Moszkvában nem volt?

Cseh: Többször jártam Moszkvában.
Prodanović: Tanfolyamon? *(Szünet.)* Most meglepődött, ugye? Nem gondolta volna, hogy mi már tudjuk. A jugoszláv királyi titkosrendőrségnek hosszú a keze.
Cseh: És botja is van.
Prodanović: Van botja, és ütni is tud vele, ha kell. Ezt jó, ha megjegyzi. Nézze át a kolmiját.
Karakašević: Igenis, kapitány úr! Adja ide! *(Tapogatja.)* Emelje föl a kezét.
Prodanović: Nincs nála semmi? Ezt hoztad a híres szovjetektől? Ezt a semmit kaptad hálából a bolsiktól?
Karakašević: *(Köp.)* Pfu!
Prodanović: Jól van, fiam! A legjobb lesz, ha elfelejted azt az egész kalamajkát. A király nagylelkű és kegyes. Megengedi, hogy onszágában élj, ha rendesen viselkedsz, és csöndben dolgozol. Itt kapsz is valamit a munkádért, nem úgy, mint odaát.
Karakašević: Kapitány úrnak alázatosan jelentem, nincs nála semmi.
Prodanović: Helyes, folytassa a vizsgálatot.
Cseh: Felöltözhettek?
Karakašević: Majd akkor, ha megengedem. Családi állapota?
Cseh: Nős vagyok.
Karakašević: Felesége neve?
Cseh: Paulina.
Karakašević: Családneve?
Cseh: Gromcsenko.
Karakašević: Gromcsenko? Orosz?
Cseh: Igen, orosz.
Prodanović: Hol van?
Cseh: Még nem kapott beutazási engedélyt.
Prodanović: Még nem kapott! Honnan veszi, hogy kapni fog?
Cseh: Remélem. Büntetlen előéletű.
Prodanović: Röhej. „Büntetlen.” Nálatok közösek voltak az asszonyok?

(Cseh hallgat.)

Karakašević: Látod az öklömet?
Cseh: Látom.
Karakašević: Ez az ököl tanít mindjárt rendre. Válaszolj a kapitány úr kérdésére.
Prodanović: Derogál a vöröskatonának, hogy egy jugoszláv királyi kapitány kérdezgeti.
Cseh: Nem vagyok vöröskatoná.
Prodanović: Ne tagadd, mondtam már, hogy többet tudunk, mint sejteneád. Pontosan tudjuk azt is, hogy hol szolgáltál. Hol szolgáltál?
Cseh: Itthon tanító voltam, az is leszek.
Prodanović: Ezt csak remélheted, ha rendesen viselkedsz.
Karakašević: Majd én rendben tartom, kapitány úr.
Prodanović: Ez lesz az első komoly feladata, gyakornok úr! Ezután a maga embere lesz. Ha valami gázságot elkövet, maga felel

érte. Akadályozza meg a vörös propaganda, a bolsi bacillus terjesztésében. Értette?

Karakašević: (Köp.) Pfu! Kapitány úrnak alázatosan jelentem, értettem.

Prodanović: Jól van. Ne vicceljen velem, mert az állásába kerülhet. Az előmenetelébe. Akár bírónak megy, akár ügyész lesz, akár hivatalnok az állami szervezetben, Cseh Károly a maga gondja. Törje össze, alázza meg, de tartsa féken.

Karakašević: Kapitány úrnak alázatosan jelentem, ha kell, gyilkolni fogok.

Prodanović: (Csehhez.) És a feleséged is csak akkor jöhet be, ha bebizonyítod, hogy rendes falusi tanító maradtál, akire ennek az államnak szüksége van.

Karakašević: Szóval, felelj a kapitány úr kérdéseire. Ott közösek az asszonyok?

Cseh: Oroszországban ugyanolyan polgári törvények vannak, mint itt. Az asszonyok nem közösek.

Prodanović: De a forradalom alatt azok voltak, mi?

Karakašević: Felelj!

Cseh: Ezt csak az ellenséges propaganda terjesztette.

Prodanović: Vigyázz, mit beszélsz. Itt ellenséges propagandának a vörös pofázást nevezzük.

(Közreveszik, két oldalról ordítanak a fülébe.)

Karakašević: Itt meg se mukkanhatsz, mert a szádra csapunk.

Prodanović: Itt nincs szervezkedés.

Karakašević: Nincs párt!

Prodanović: Nincs osztályharc.

Karakašević: Nincsenek kommunista eszmék.

Prodanović: Nincs munkásosztály.

Prodanović: Nincs megkülönböztetés a szegények és gazdagok között.

Prodanović: Itt csak hűséges királyi alattvalók vannak.

Karakašević: Mindenki vallásos.

Prodanović: Mindenki erkölcsös.

Karakašević: Mindenki szerbül beszél.

Prodanović: Mindenki akkor áll fel, ha megengedik neki.

Karakašević: Mindenki akkor ül le.

Prodanović: Mindenki akkor nyitja ki a száját, mikor mondják neki.

Karakašević: Mindenki éljenez.

Prodanović: Mindenki tiszteli a feljebbvalóját.

Karakašević: Mindenki tiszteli a törvényt.

Prodanović: Ehhez tartsd magad, ha nem akarsz bajba keveredni.

Karakašević: Itt mindenki ehhez tartja magát.

Prodanović: A többiek a börtönben rothadnak.

Karakašević: Rólad én gondoskodok. Figyelni foglak. Ha moccanni mersz, széttöröm a vörös pofádat. Értetted?

Prodanović: Csak határozottan, gyakornok úr!

Karakašević: Egy mukkanás nem lesz az engedélyem nélkül, mert az életeddel fizetsz. Nem sajnállak egy csöppet sem. Pusztulni fogsz, ha kell.

Prodanović: Csak így tovább, gyakornok úr! Keményen!

(Fényváltás. Prodanović kapitány kimegy. Karakašević levezi a sapkát a fejéről, Cseh felöltözik. Éles fény, folytatódik a vallatás.)

Karakašević: Könnyíts a lelkedben. A sírástól nem lesz könnyebb. Valomást kell tenned, hogy megszabadulj a belső nyomástól. Hidd el nekem, csak jót akarok. A hallgatás csak megnehezíti az emlék viselését. Nyomja a szívedet, amíg el nem mondasz mindent. *(Szünet.)* Nem érdemelted meg, hogy szenvedjen érted az az asszony. Ennyire nem becsülöd. Mennyit kínoztad, igenis, kínoztad. Miattad érte annyi zaklatás, annyi megalázás. A te butaságod miatt tapogatták meg annyiszor a csendőreim. Igen! Forgathatod a szemed, megtapogatták, röhögtek rajta. Most siratod. Miféle forradalmár vagy? Sírsz, mint a kisgyerek? Azt hiszed, nem látom? Elmesélem a társaidnak. Mind tudni fogják, hogy sírt az őrnagy elvtárs. Sírt, mint egy pólyásbaba, de semmi mást nem tett a feleségéért. Csak picogott. *(Szünet.)* Kimegyek egy percre, hátha megjön az eszed, ha egyedül maradsz. Kopogj, ha kellek!

(Fényjáték. 1922 februárja. Pillanatnyi szünet után erőteljes kopogás hallatszik. Cseh fölkel.)

Cseh: Szabad.
Ferenc: Jó napot, tanító bácsi. Magához jöttem.
Cseh: Jó napot, Ferenc, szívesen látlak.
Ferenc: *(Körülnéz.)* Jelszó: a forradalmat mi csináljuk...
Cseh: Jelszó: ... szervezett munkások.
Ferenc: *(Megöleli.)* Ma lesz hát a nagy nap.
Cseh: Ma, Ferenc.
Ferenc: Megalakul a JKP szervezete.
Cseh: Mától fogva a pártközpont is nyilvántart bennünket, adai kommunistákat.
Ferenc: Hallom, jön a feleséged Oroszországból?
Cseh: Végre hitelesítették a házasságunkat a zentai hivatalban. A jövő hónapban megérkezik.
Ferenc: Várod már, ugye?
Cseh: Alig várom. Bár fennáll a veszély, hogy a rendőrség zsarolni fog. Eddig is folyton fenyegetőztek, hogy ne merjek semmihez fogni, mert nem engedélyezik a letelepedését.
Ferenc: Mégis munkához fogtál.
Cseh: A forradalomé az életem.
Ferenc: Az asszonyod is párttag?
Cseh: Tudod, hogy erre a kérdésre nem válaszolhatok. Abban biztos lehetsz, hogy nem ijed meg a saját árnyékától. A forradalomban ismertem meg, együtt harcoltunk.
Ferenc: Irigyellek, Károly elvtárs.
Cseh: Miért?
Ferenc: Te már párttag vagy, méghozzá nem is akármilyen pártnak a tagja. Onnan jöttél hozzánk.

- Cseh: Ne irigykedj, te is ugyanannak a pártnak leszel a tagja.
 Ferenc: Hogyan?
 Cseh: A kommunisták, akár a Szovjet Kommunista Pártba, akár a Jugoszláv Kommunista Pártba tartoznak, lényegében ugyanazokért az eszmékért küzdenek. Egy párt a munkások pártja az egész világon.
 Ferenc: Szépen tudsz beszélni, Károly elvtárs.
 Cseh: Tanító vagyok.
 Ferenc: Bár megtanítanál bennünket, hogyan vegyük kezünkbe sorsunkat.
 Cseh: Mindenkinek kinyitjuk a szemét. Be kell bizonyítanunk a munkásoknak, hogyha szervezetten szállnak szembe a munkaadókkal, akkor erősebbek mint azok. Láttad mi történt a nyáron is. Az aratókkal nem egyszerre, hanem külön-külön alkudtak a gazdák. Le is nyomták a béreket úgy, hogy a télirevalót sem keresték meg az emberek. A szőlőmunkásokkal ugyanúgy toltak ki az ősszel. Meg kell magyaráznunk nekik, hogy ha összefognak, akkor ők dik-tálhatják a napszám magasságát. Ők mondják meg, mekkora részt követelnek a termésből.
 Ferenc: Szövetséget alakítsanak még a napszámosok is?
 Cseh: Mind, aki bérért dolgozik.
 Ferenc: Ada történetébe egyszer még nagybetűkkel írják be a mai dátumot. *(Ujjával a levegőbe rajzolja.)* 1922 februárja. Megalakult a Jugoszláv Kommunista Párt adai illegális szervezete.
 Cseh: Van dolgunk elég. Öten vagyunk, de úgy kell tevékenykednünk, mintha százan volnánk.
 Ferenc: Nagyon nehéz lesz.
 Cseh: Dehogy. Ha az emberek fel tudnák mérni helyzetüket, és ebben kell segítenünk nekik, nem százan, ötszázan csatlakoznának azonnal hozzánk.
 Ferenc: Biztos vagy ebben?
 Cseh: „Az adai révkunyhók népe nem tudja, de érzi a forradalom szükségességét. Nem is kellene más, csak egyszer végigmenni a falun, és beadni minden házba egy fegyvert. Néhány rövid óra alatt egész kis vörös hadsereget mozgósíthatnánk így.” Ennek az adai vörös hadseregnek vagyunk mi, a ma megalakuló pártszervezet, előőrse. Nem hátrálhatunk.

FÜGGÖNY

II. RÉSZ

(Éles fény, folytatódik a vallatás. Karakašević az asztalnál ül, Cseh térdel.)

Karakašević: Hallgatlak. Ne makacskodj, feleséged tettel bizonyította, hogy rossz lapra tettél. Legalább halálában engedelmeskedjél neki, ha már életében nem hallgattál rá. Tettéből

világosan következik végakarata. Nincs értelme a további küzdelemnek. Vallj be mindent, akkor hazaengedünk, hogy ott legyél a temetésen. *(Cseh felkapja a fejét.)* Esküszöm, hogy hazaengedünk. Különben ne is reméld. De ha vallomást teszel, azonnal aláírok egy távozási engedélyt. A reggeli vonattal elmehetsz. Hogy néz az ki, hogy ne kísérd ki utolsó útjára, mikor ő annyi kilométert tett meg miattad? Áll az alku? *(Cseh lehorgaszta a fejét.)* Gondold meg az ajánlatom. Emlékezz vissza, mit élt át miattad. Hiszen alighogy ide ért, alighogy körülmézett a házban, még meg se szokhatott, még a sötétben nekiment volna a székeknek, a asztalnak, a szekrény sarkának, máris megkezdődött a zaklatása.

Cseh: Gyalázatos!

Karakašević: Átkozódhatsz. Ha rám hallgattál volna, ha kerülted volna a kommunistákat, nem érte volna bántódás. Beláthatod, én becsületesen játszottam. Ellenem tettél, én válaszoltam. Ahányszor Adán moccantak a kommunisták, tudtam, hogy te vagy a rugó. Lepakstam rád. Figyelmeztettelek előre, úri becsületszavamat bírtad: ha nem szervezkedsz, nem lesz bántódásod.

Cseh: Nem én, a kényszer szervezte az embereket.

Karakašević: Ezek csak szavak. Minden szervezkedés mögött áll valaki.

Cseh: Ti álltok mögötte. Az úri osztály kényszeríti védekezésre a szegényeket. S akkor lecsap rá azért, amit maga idézett elő.

Karakašević: Ne pofázz, az én gyomrom nem veszi be az ilyen szólásokat. Emlékezz vissza asszonyod rémületére, amikor először megjelentem nálatok.

(Fényjáték. 1926 júliusa. Paulina beszalad a színpadra.)

Paulina: Minden holmimat kétszer átnézték a határon. Mit keresnek most?

Karakašević: Asszonyom, én csak parancsot teljesítek.

Paulina: Károly, szólj nekik, hagyják abba. Űgyse találnak semmit.

Karakašević: Govori državnim jezikom! A hivatalos közeg jelenlétében ne tessék oroszul pofázni! Értette?

Cseh: Nem tud még jól szerbül.

Karakašević: Jobb, ha megtanul, mielőtt kiröpítenénk az országból.

Cseh: Nem követett el semmit.

(Kint csörömpölés.)

Paulina: Összetörök a vázáimat. Hisz látják, hogy nincs bennük semmi.

Karakašević: Minden orosz holmi gyanús.

Cseh: Követelni fogom a fölöslegesen okozott kár megtérítését.

Karakašević: Csak követelje.

Paulina: A ruháim varrását mind föltépték. Mit hozhattam volna át?

Karakašević: Tudják azt nagyon jól, aranyat hozott.
Paulina: Aranyat?
Cseh: Miféle aranyat, ember?
Karakašević: Én nem ember vagyok neked, hanem tekihtetes ügyész úr!
Értetted?!

Cseh: De hát honnan nekünk az arany?
Karakašević: Azt hiszik, mi hülyék vagyunk?! A jugoszláv titkosrendőr-
ségnek hosszú a karja. A messzi Oroszországban is van-
nak, akikben még maradt becsület, akik nem nézik jó
szemmel minden emberi érték pusztulását, a tekintélyes
cári család meggyilkolását.

Cseh: Mi közünk nekünk ezekhez?
Karakašević: Ezek a becsületes emberek jelentették, hogy te ott annak
idején Kazanyba szállítottál egy vonatnyi aranyat.
Cseh: Vonatnyi arany! Micsoda túlzás. A krasznnojarszki ezred
kísért egyszer egy visszafoglalt aranykészletet. De az a
népi hatalomé volt és maradt.

Karakašević: Kivéve, ami a te zsebedbe került.
Cseh: Soha nem loptam senkitől.
Karakašević: Ez a helyes kifejezés. A népi hatalom senki, tehát szét-
osztottátok a zsákmányt.
Cseh: Ha szétosztottuk volna, akkor se lehetne itt.

(Kint csörömpölés.)

Paulina: Megyek, megnézem, mit törték össze. *(El.)*
Karakašević: Volt annyi eszed, hogy ne hozd magaddal. Vártad, hogy
jöjjön a feleséged.
Cseh: Micsoda értelmetlenség. Hisz minden holmiját kétszer át-
vizsgálták.
Karakašević: Mégis milliomos lettél.
Cseh: A fizetésemből?
Karakašević: Egész Ada tudja.
Cseh: Rosszul tudja. Ezt is a titkosrendőrség terjeszti, hogy ha-
zug embernek tüntessenek fel, olyannak, aki vizet prédi-
kál, de bort iszik.
Karakašević: Ha kell, felforgatjuk a tanítói lakást.

(Csörömpölés, Paulina kiált.)

Cseh: Mi ez?
Karakašević: *(Elébe áll.)* Itt maradsz. Látni akarlak a házkutatás végéig.
Cseh: Mit csinálnak a feleséggel?
Karakašević: Semmit. Ez nem vörös Oroszország. Ne izgulj.
Cseh: Engedjen, ügyész úr, mert ütök!
Karakašević: Fenyegetőzhetsz. Még eldugnád az orrunk elől az aranyat
meg a pénzt.
Cseh: Miféle pénzt?
Karakašević: Tudjuk, hogy rendszeresen kapsz odaátról, de előbb-utóbb
a kezünkbe kerül.
Cseh: Arra várhatnak. Nincs ott senki, aki nekem pénzt küldene.

Karakašević: Hiába tagadod, mindent átnézünk. Mindent összetörünk. Mindenbe belenézünk. Ha kell, felássuk az egész iskola-kertet. Ha kell, szétverjük a tanítói lakást. De előbb-utóbb elkapunk.

(Fényjáték. 1926 nyara. Karakašević elmegy, bejön Paulina. Megfogja Cseh kezét, magához húzza. Székeket tolnak az előtérbe, leülnek.)

Paulina: Szép, nyugodt este van.

Cseh: Csillagos az ég.

Paulina: Otthon ilyenkor szállnak föl a baglyok. Sűrűn hallani huhogásuk. A csillagos ég alatt suhan fekete árnyuk. Mintha angyalok ereszkednének le a széles szibériai tájra. Ott szabadnak érzi magát az ember. Nem köti semmi. Végtelen tér veszi körül, végtelen időben él.

Cseh: Sokat gondolsz haza.

Paulina: Nem sokat, csak néha elfog valami... De ne félj, jó itt nálad. Fő, hogy veled lehetek.

Cseh: Néha megállsz, elgondolkozol.

Paulina: Nem haza gondolok. Nemcsak a honvágy...

Cseh: Hát akkor? Mi bánt?

Paulina: *(A mellére bújik.)* Ne nevedd ki!

Cseh: Már hogy nevetnélek. Mi baj?

Paulina: Félek.

Cseh: Bántott valaki?

Paulina: Mindenkitől félek.

Cseh: Ugyan, te gyerek!

Paulina: Mondtam, hogy kinevetsz. Te ilyent sose érezhettél.

Cseh: De hát mitől félsz?

Paulina: Mindentől és mindenkitől.

Cseh: Én szeretlek.

Paulina: Én is szeretlek. *(Megcsókolja.)*

Cseh: Na látod. Minden rendben.

Paulina: Te tartasz csak itt.

Cseh: Szeretnek a szomszédok is.

Paulina: Lehet.

Cseh: Azt mondtad, megszoktad már a várost.

Paulina: Hát, eljárók a piacra...

Cseh: Azt mondtad, úgy érzed, örökké ebben a házban laktál.

Paulina: *(Sírva fakad.)* Károly, én félek!

Cseh: Megijedtél azoktól az átkozott királyi pribékektől. Hen-
cegnek, fenyegetőznek, mert félnek. Tudod, hogy végül
győzni fogunk. És ők is tudják.

Paulina: Végtelen az önbizalmad.

Cseh: Ez nem önbizalom. A forradalmat semmiféle királyi tit-
kosrendőrség nem képes megállítani, még akkor sem, ha
bennünket halomra lőnek.

Paulina: Otthon már legyőztük őket, vesztünkre jöttünk ide.

Cseh: Nekem ez az otthon. Azt hittem, neked is. *(Szünet.)*

Paulina: Bocsáss meg, persze, hogy nekem is.

Cseh: Hogy lehettem volna ott boldog, ha tudom, mi folyik itt?!
Paulina: Értelek.
Cseh: A forradalom akkor győz véglegesen, ha mindenütt győz.
Paulina: Igazi katonája vagy.
Cseh: Te meg szegény katonafeleség. Rosszul választottál.
Paulina: Dehogyan választottam rosszul. Néha kishitű vagyok.
Cseh: Mindenki meginog. De olyankor erőt kell venni magunkon. Kihasználják a legkisebb félelmünket is. Érzéseinken, boldogságunkon, szerelmünkön keresztül akarnak megfogni bennünket. Ne hagyj magad.
Paulina: Igyekszem.
Cseh: A forradalomért minden percben harcol az ember. Ne hagyj, hogy észrevegyék gyöngeségedet. Emberi arcunkat se mutathatjuk meg nekik. Ők féljenek.
Paulina: Igazad van.
Cseh: Ha megölnék, te akkor se sírj fölöttem. Biztosan figyelnek majd.
Paulina: (Cseh számára tapasztja kezét.) Károly, ne mondj ilyet!
Cseh: Ne légy babonás. Megtörténhet.
Paulina: Károly, ne beszélj a halálról.
Cseh: Semmiképpen sem szabad elárulnunk, hogy mit érzünk. Minden mozdulatot a forradalom érdekében teszünk. Nevetésünk, sírásunk is érte legyen.
Paulina: Bátor vagy.
Cseh: Te is ilyen vagy, még ha nem is tudod.
Paulina: Megbízol bennem?
Cseh: Teljesen.
Paulina: Nem félsz, hogy megtörök és elárullak?
Cseh: Jobban ismerlek, mint te önmagad.
Paulina: Károly, szeretlek!
Cseh: Hallgass ide. Írtam egy cikket a Szervezett Munkásba. Lehet, hogy kegyetlen, de bátorságra tanít. Épp erről szól ez a részlet, hallgasd csak: „Nekem is megbízásom volt a párttól bizonyos területeket bejárni és a forradalom előkészítő munkájáról szóló felhívásokat, röpiratokat szétosztani. Hajnalra elvégeztük a dolgunkat, visszatértünk a városba. Még sötét volt, amikor a házunk felé mentem. Mint a tolvaj, lopva surrantam az ablakaink alá. Bent a szobában égett a lámpa, anyám ájultan feküdt az ágyon. Szomszédaink, jó proletárok vették körül ágyát. Szívgyörcsöt kapott. Ejh, de rettenetes fájdalmat éreztem. De nem mentem be. Még volt egy utam, ahová Jaroszlavszki nem mehetett el, mert sebforradásos arcáról az első rendőr megismerte volna. Őt küldtem be anyámhoz, én elvittem a pártnyomtatványokat a rendeltetési helyükre, másnap minden baj nélkül hazaértem. Elvtársak. Úgy emlékezem, hogy akkor annyira erős volt bennem a proletár kötelességtudás, hogy anyám halála sem tudott volna megakadályozni a rám rótt kötelesség teljesítésében.”
Paulina: Én ezt nem tudtam volna megtenni.
Cseh: Azt a címet adtam a cikknek, hogy A proletár kötelesség-

tudás. Az az elvtárs, aki nekem elmesélte az esetet, valóban önfeláldozó ember volt. Túllépett önmagán.

Paulina: Szükség van az ilyen emberekre. Mint ahogy szükség van a cikkeidre is. Bátorítod az embereket.

Cseh: Minél több öntudatos proletár él körülöttünk, annál közelebb van a forradalom.

Paulina: Gyere, elég volt az éjszakázásból. Ideje lefeküdni. Pihenned kell, mert holnap fáradt leszel.

(Fényjáték. 1927 októbere. A székeket a helyükre teszik, Paulina bemegy a függöny mögé, Cseh kalapot tesz a fejére. Firányi tiszteletes lopakodik be óvatosan. Körülkémlel.)

Firányi: Jó napot, tanító úr!

Cseh: Jó napot! Mi tetszik, tisztelendő úr?

Firányi: Gondoltam, válthatnánk egypár szót.

Cseh: Mi beszélgetni valónk volna, tiszteletes?

Firányi: Két magyar ember mindig el tud beszélgetni egymással.

Cseh: A szavakat értjük. Könnyebben, mint ha egy pigmeussal beszélgetnénk.

Firányi: Jó a humora, tanító úr.

Cseh: Néha az ember kénytelen a dolgot a humoros oldaláról felfogni, különben furcsa helyzetbe keveredne.

Firányi: Éppen erről szeretnék szólni, tanító úr, ha megengedi, mert úgy látom, furcsa helyzetbe keveredik.

Cseh: Jólesik a figyelme, tiszteletes. Térjen a tárgyra.

Firányi: Hiszen csak jót akarok. Úgy beszélek magával, mint magyar a magyarral.

Cseh: Hallom.

Firányi: Örülök neki, mert nem jó, ha egy jó magyar ember a szerbek társaságába keveredik.

Cseh: Ez rám vonatkozik?

Firányi: A szerbek ugratnak be egyeseket a kommunisták közé. Azért, hogy széttörjék egységünket, hogy végleg elvegyék a földünket.

Cseh: Kommunista nem nemzetisége szerint lesz az ember.

Firányi: Ez csak propaganda. Látom, hogy a tanító úr jó magyar ember.

Cseh: Miért ne volnék jó magyar?

Firányi: Ne hagyja magát a szerbek közé bevonni. Itt Adán mindig csak a magyarok érvényesülnek.

Cseh: Úgy látszik, az érvényesülés útjairól különbözik a véleményünk.

Firányi: Ha a tanító úr velünk tart, a Magyar Párt és a Polgári Kör támogatni fogja.

Cseh: Mire jó az nekem?

Firányi: Idővel képviselő lehet. Beveszik a Kaszinóba.

Cseh: Nincs időm a Kaszinóban kártyázni. És nincs elég pénzem ruhára, hogy a Polgári Körbe járhassak.

Firányi: Mi magyarok segítünk egymáson. Az egyház is tud segíteni, ha kell.

Cseh: De annak feltétele van.

Firányi: Minden jó magyar ember templomba jár...

Cseh: Engem ott nem láthat soha. Vagy ha megengedi, hogy vitázzak magával, bemegyek a vasárnapi istentiszteletre.

Firányi: Az istennel nem lehet viccelni, tanító úr.

Cseh: De a papokkal azért csak lehet.

Firányi: Tehát nem fogadja el az ajánlatomat?

Cseh: Ami a magyarságot illeti, én úgy vagyok jó magyar, ha a magyar proletárok érdekeit nézem.

Firányi: Ez már megint kommunista propaganda.

Cseh: Miért nem ad segílyt a Kaszinó meg a Polgári Kör vagy az egyház az adai munkanélkülieknek? Miért hagyja őket szenvedni? Miért hagyja őket kivándorolni? Hol vannak a jó magyarok?

Firányi: Vigyázzon miket beszél, tanító úr!

Cseh: Engem ne fenyegetsen! Én nem ijedtem meg a csendőröktől, nem félek a papoktól sem.

Firányi: Ezért még számolunk.

Cseh: Számoljunk gyorsan el az egyházi adóval is. Mennyi ment abból a polgári képviselők választási kasszájába, és mennyi jutott a szegények megsegítésére?

Firányi: Mi köze hozzá!

Cseh: Mint jó magyarnak, közöm van hozzá. Miért nem a szegény magyarok kapták a nagyobb részt?

Firányi: Ki fogjuk dobálni Adáról. Ilyen tanító nekünk nem kell.

Cseh: Azt is a „magyarság érdekében”? Pusztuljon innen, tisztelendő, míg szépen van.

(Fényjáték. 1927 novembere. Firányi elkotródik. Ferenc lép be.)

Ferenc: A kocsmasarkig együtt mehetünk.

Cseh: Gyere!

Ferenc: Sietsz haza az asszonyhoz?

Cseh: Szegény, ma még nem is látott.

Ferenc: Belevetetted magad a szervezésbe.

Cseh: Másképp nem megy.

Ferenc: Rettentő erő van benned.

Cseh: Mindnyájunkban van. Másképp nem tudnánk ekkora nyomással szembeszállni. Keres bennünket a rendőrség, lép-teinket besúgók hada figyel, állásunk bizonytalan, a magyarkodók ellenünk hangolják a népet, a pap kiprédikál bennünket a templomban...

Ferenc: Sok a baj.

Cseh: Annál erősebbek vagyunk, minél erősebb falat törünk át.

Ferenc: Bízol magadban.

Cseh: Nem magamban. Közös erőnkben bízok.

Ferenc: Jó gondolat volt a Munkásotthon építése. Minden elvtárs támogatta.

- Cseh:** A szakszervezetben legálisan dolgozhatunk. Ez nagy lehetőség, ki kell használni. Úgy kell irányítani a szakszervezetet, hogy minél több emberre hathassunk benne.
- Ferenc:** De hát a Munkásotthonban nem csinálhatsz kommunista propagandát!
- Cseh:** Minden előadás, minden igaz szó kommunista propaganda. Ha a gyümölcsstermesztésről tartasz előadást, beszélned kell a gyümölcs piaci áráról, a napszámosokról, akik a gyümölcsösöket gondozzák, a köztük és a gazdák közti viszonyról, a bérükről — magát kínálja az alkalom, hogy példákön világosítsd fel az embereket a marxizmus alapelveiről.
- Ferenc:** Milyen igaz!
- Cseh:** Akármiről beszélünk, biztosan eljutunk a társadalom, az emberi lét alapkérdéseihez. Minden alkalommal marxizmusra tanítjuk az embereket.
- Ferenc:** Meglátod, lesz elég pénz a Munkásotthonra!
- Cseh:** Nevelnünk kell az embereket. Ezt a feladatot adta nekünk a párt.

(Fényjáték. Ferenc kezét szorít Csehvel, az elmegy, Cseh leveszi a kalapját, éles fény, jelen.)

- Karakašević:** Azt hiszed, csak a királyi csendőrség és a bíróság üldöz? Tévedsz. Az adaiak ki nem állhatnak. Többségük látni sem bír. Tudják rólad, hogy ki vagy és mit akarsz. Az egyszerű és közömbös polgárok többsége nem szereti a nevedet se hallani. Ki tudja elviselni ezt a bizonytalan életet, amit folytatsz?! Elhagynak a barátaid, mint ahogy elhagyott a feleséged is.

Cseh: Ne merje nevét a szájára venni!

- Karakašević:** Ugyan ki áll ki melletted? Mindenki ellened van. Mindazok, akik templomba járnak. A papot kérték meg, hogy szóljon nekem. Ne hidd, hogy én ezt elfelejtettem. Emlékszem, mikor a központban hozzám lépett Firányi Lajos, az adai római katolikus lelkész . . .

(Fényjáték. 1928 márciusa. Firányi belopakodik, körülkémlel. Kenetteljesen szólal meg.)

Firányi: Jó napot kívánok, királyi ügyész úr!

Karakašević: Dicsértessék, tisztelendő úr!

Firányi: Mindörökké, ámen!

Karakašević: Ritkán találkozunk.

Firányi: Pedig volna közös témánk.

Karakašević: Mi volna az, tisztelendő úr? Csak nincs valami baj?

Firányi: Azt a bajt ismeri, ügyész úr.

Karakašević: Hogyhogy? Tudtommal az állam nem gátolja az egyház működését.

Firányi: De nem gátolja az istenkáromló, egyházbomlasztó elemek káros tevékenységét sem.

Karakašević: Beszéljen csak nyugodtan magyarul, tisztelendő úr, értem én.

Firányi: Sajnos, az államnyelvet, minden kínládásom ellenére, tökéletlenül sajátítottam el.

Karakašević: Ebben az esetben ne figyeljen a nyelvi tökéletességre.

Firányi: Azt hiszem, közös ellenségünk van, ügyész úr!

Karakašević: Kire gondol, tisztelendő úr!

Firányi: Cseh Károlyra, ügyész úr!

Karakašević: Igaza van, tisztelendő úr!

Firányi: Közös erővel többet tehetnénk, ügyész úr.

Karakašević: Mit ajánl, tisztelendő úr?

Firányi: Bepöröljük, ügyész úr.

Karakašević: Mi ketten, tisztelendő úr?

Firányi: Mi, adai polgárok, ügyész úr.

Karakašević: Milyen címen, tisztelendő úr?

Firányi: Istengyalázásért, társadalmunk felforgatásáért, ügyész úr.

Karakašević: Az jó lesz, tisztelendő úr.

Firányi: De aztán az ügyészség támogasson bennünket, ügyész úr.

Karakašević: Mi mindent megteszünk, tisztelendő úr.

Firányi: Itt most nem lényeges, hogy magyar emberről van szó.

Karakašević: A kommunistákat közösen irtjuk, tisztelendő úr.

Firányi: Úgy van, ügyész úr.

Karakašević: Ők e rend ellenségei. Akár magyar, akár szerb rend ez.

Firányi: Ezért gyűlölöm őket, ügyész úr.

Karakašević: Kezet rá, tisztelendő úr.

Firányi: Kezet rá, ügyész úr.

(Fényjáték. 1928 decembere. Firányi és Karakašević távoznak, Cseh föllép az egyik asztalra, mintha emelvényre lépne. Szemben áll velünk.)

Cseh: Elhangzottak az ünnepi beszédek. Látták az ünnepi műsort is. Szép volt. Reméljük, hogy itt, az új Munkásotthonban a megnyitó ünnepség elmúltával is minden este találkozunk. Hiszem, hogy így lesz, hiszen az adai független szakszervezetek minden tagja részt vett az otthon felépítésére indított gyűjtésben. Minden munkáscsalád adakozott, és sokan önkéntes munkával járultak hozzá az építéséhez. Ez a ház összefogásunk eredményeként épült. Mint ahogy az ünnepi műsor is összefogásunk tükre. Az adai munkásszínházszók és az ifjúsági zenekar mellett itt voltak a zentai munkásműkedvelők és a szabadkai munkásdalárda is. Az ifjúsági zenekarról jut eszembe: ezt az otthont nemcsak magunknak építettük. A fiainknak csináltuk. Ha a társadalom nem ad lehetőséget nekik a tanulásra, itt neveljük őket. Hogy nyitott szemmel járhasanak a világban. Hogy lássák, szervezetten, összetett erővel, tudással sokkal messzebbre juthatnak tőlünk. Ezért könyvtárat, esti iskolát szervezünk az otthonban. Felvevünk olyan kérdéseket, amelyek mindenkit érdekelnek, amelyek az emberi lét alapkérdései, és amelyeken ke-

resztül mégis a ma legfontosabb kérdéseit válaszoljuk meg. Például: „Kik vagyunk és honnan jöttünk? Két nézet áll itt egymással szemben: a teremtés és a fejlődés elve.” A mi fiaink ne a múlt bizonytalanságát érezzék, ha felelniük kell. „Jussanak el a természettudományos biztonság mai hegycsúcsára.” Beszélni kell nekik Darwinról, a korszerű származástán elméletének megteremtőjéről. „Műve a történelmi osztályharc természettudományos alátámasztása.” Rajta keresztül a ma legfontosabb feladatához, az osztályharc vezetéséhez, a forradalomhoz jutunk el.

(*Fényjáték. 1928 június 3-a. Kopogás. Paulina jön be, mögötte Karakašević.*)

- Paulina:* Ez az ember üldöz bennünket.
Karakašević: Nincs igaza, asszonyom. Legjobban szeretném, ha soha többé nem találkoznánk.
Paulina: Akkor minek jár a nyakunkra folyton?
Karakašević: Maguk az okai, sőt! Jelen esetben férje kérésére jöttem.
Cseh: A rágalmazóimat jelentettem föl. Nem kértem, hogy a királyi ügyész a házamba jöjjön. Tudtommal nem szokás a tárgyalást sem a vádló, sem a vádlott lakásában tartani.
Karakašević: Ez még nem tárgyalás. Kihallgattam a vádlottakat, most a vádlóhoz jöttem.
Cseh: Miért a helyszínen történik ez?
Karakašević: A három iparos szerint a tanító úr a tanonciskolában azt tanítja, hogy az ember a majomtól származik. A tanulóknak a sötétben képeket mutogat, és erkölcstelen és államfelforgató tanokat hirdet.
Cseh: Ennek a vádnak a „helytállóságáról” könnyű meggyőződnie.
Karakašević: Azért is jöttem ki.
Cseh: Inkább „államfelforgató tanaimról” szeretett volna hallani, igaz?
Karakašević: Azokat ismerem, csak a bizonyítékaim hiányoznak.
Paulina: Folyton a nyakunkra jár, mit vétettünk? (*Sírni kezd.*)
Cseh: Nyugodj meg.
Karakašević: A kedves férje ül az én nyakamon. Szembeszáll velem, felforgató tevékenységet szervez, és a felettes hatóságok előtt nevetségessé tesz, mert nem tudom a gatzetteit megakadályozni.
Paulina: Károly csak a kötelességét teljesíti.
Karakašević: Ez kötelesség? Én teljesítem a kötelességemet, mikor börtönbe vetem.
Cseh: Darwin elméletének ismertetéséért, tudtommal, nem jár börtön.
Karakašević: Ezúttal megúsza. Ez az egész ügy tulajdonképpen a tartományi tanfelügyelőségre tartozik. Arra azonban rájöttem, hogy a feljelentett rágalmazók mögött egész Ada polgársága áll.

- Cseh:** Ne túlozzon, ügyész úr! A polgárság minden tagja tanult az iskolában Darwinról. Mi kifogásuk lehet az ellen, ha a jövődő iparos- és kereskedőnemzedéke is hall róla?
- Karakašević:** Maga ellen van kifogásuk. Jellemző, hogy az iparosok szájába épp a tanító úr kollégái adták a vádakat.
- Cseh:** Miféle tanítók azok, akik sötétségben, butaságban akarják tartani tanítványaikat?
- Karakašević:** Téved, mikor szembefordul velük. Eddig csak velem küzdött, de most a hatóság mellett saját környezete is maga ellen fordul.
- Paulina:** Itt mindenki ellenünk van.
- Cseh:** Ugyan, kedves! Három iparos, két irigy kolléga meg néhány templomjáró öregasszony még nem mindenki.
- Paulina:** A piacra sem mehetek, mert csúfolnak az utcán.
- Cseh:** Ezért jelentettem fel a rágalmazókat. Ha elítélik őket, akkor a többiek befogják a szájukat.
- Karakašević:** Ítéletről egyelőre szó sem lehet, még sok tanút kell kihallgatnom.
- Cseh:** Akarattal húzza-halasztja az ügyész úr a tárgyalást.
- Paulina:** A szomszédok se köszönnek már.
- Cseh:** Szeretnek téged, ne képzelődj.
- Paulina:** Gyűlölnék bennünket. Mindnyájan.
- Cseh:** Miket beszélsz!
- Paulina:** Gyűlölnék, mert többet akarunk, mint ők. Mert nemcsak saját kis érdekeinket nézzük, mert többre, szebbre vágyunk.
- Cseh:** Épp ezért bíznak bennünk.
- Paulina:** Megfojtának, ha lehetne. Mert különb vagy tőlük.
- Cseh:** Nem igaz. Mindenki tudja, hogy nem a magam érdekében teszem, amit teszek.
- Paulina:** A szemükből sugárzik a gyűlölet. Csupa ellenség vesz körül.
- Cseh:** Hogy mondhatasz ilyent?
- Paulina:** Nem tudom elviselni ezt az állandó harcot! Nem tudom! *(Zokogva kirohan.)*
- Karakašević:** Látja, tanító úr! A felesége okosabb, mint maga.
- Cseh:** Nem kérdeztem a véleményét, tekintetes királyi ügyész úr! Végezze a munkáját.
- Karakašević:** Végzem is, ne félj! Úgy végzem, hogy megemlegeted.
- Cseh:** A törvény az ügyészt is kötelezi.
- Karakašević:** De nem az efféle felforgatókkal szemben.
- Cseh:** A tekintetes királyi ügyész úr is azt hiszi, hogy én azt tanítom, miszerint az ember a majomtól származik?
- Karakašević:** Mindegy az neked, hogy én mit hiszek. Ebben a pörben nyertél, de ezt végzésben, papíron sohasem fogod megkapni. A tárgyalást folyton elnapoljuk.
- Cseh:** Az ügyész úr fölött az idő mond ítéletet. Azt nem lehet elnapolni.
- Karakašević:** Tudd meg, hogy Firányi Lajos lelkész ma újabb följelentést adott be ellened. És mindaddig érkeznek majd a följelentések, míg végre ki nem dobnak majd az állásodból.

- Cseh:** A tudománynak akkor is igaza lesz.
- Karakašević:** Csak nem lesz, aki tanítsa.
- Cseh:** Nemcsak a tanítók tanítanak.
- Karakašević:** Azt hiszed, hogy nem tudjuk, mi folyik a Munkásotthonban? Hogy izgatásra és istengyalázásra használod föl az előadásaidat? Be fogjuk zárni a Munkásotthont, sehol se lesz alkalmad beszédre nyitni az átkozott pofádat. Majd befogod végre, ha éhen döglesz. És akkor megszabadulok tőled.
- Cseh:** Ne tessék kiabálni, ez nem a tárgyalóterem. Ez magánlakás. Ha nincs újabb házkutatásra parancsa, akár ki is fordulhat az ajtón.
- Karakašević:** Ezt még megkészerűlöd, nyavalyás. A kezem közé kerülsz még.
- Cseh:** Majd az utcán megnyugszik a tekintetes ügyész úr. Tudom, hogy igen szégyellős természetű, és ad arra, hogy mit gondolnak az emberek. Tessék kifáradni! Viszontlátásra!

(Fényjáték. 1929. augusztus 31-e. Cseh kimegy, bejön Prodanović alezredes.)

- Karakašević:** Alázatos tiszteletem, alezredes úr.
- Prodanović:** Tűrhetetlen a viselkedése, ügyész úr!
- Karakašević:** De hát mit vétettem, alezredes úr?
- Prodanović:** Még kérdezi? Én azt hittem, egyengetem az útját, segítem a karrierjét, mikor azt javasoltam a fölötteseinek, hogy bízzák magára azt az adai bolsit.
- Karakašević:** (Köp.) Pfuj! Legyen átkozott.
- Prodanović:** Jól van, fiam. De kisült, hogy maga gyöngye kezű ember, hagyja, hogy szabadon garázdálkodjon.
- Karakašević:** Szünet nélkül rajta tartom a szemem, alezredes úr!
- Prodanović:** Az nem elég! El kell kapni, és börtönbe dugni. Nem szabad hagynia, hogy megfertőzze Adát.
- Karakašević:** Nem voltak bizonyítékaim, alezredes úr!
- Prodanović:** Teremtsen bizonyítékokat, fiam! Szervezzen be provokátorokat és besúgókat. A belügyminisztérium közrendügyi osztálya elrendelte Cseh Károly szigorított megfigyelését, és szorgalmazza tanítói állásából való azonnali eltávolítását. Megállapítást nyert ugyanis, hogy Cseh a Vörös Hadsereg őrnagya volt. Az V. hadsereg 3. internacionalista ezrede első brigádjának az őrnagya volt. Nemhogy veszélyes, robbanékony elem. Magának tehát szabad keze van, csapjon le rá.
- Karakašević:** Megegyeztem az ottani katolikus pappal, hogy a Polgári Kör tagjaival együtt, segít a bizonyítékok megszerzésében.
- Prodanović:** Okosan tette, legalább hasznos célokra fordítja az ottani magyarkodó szeparatisták energiáját.
- Karakašević:** A párttagok állítólag már nem lakásban, hanem hol a Tisza-parton, hol a szőlőkben tartják összejöveteleiket. Mind nehezebb lesz elkapni őket.

Prodanović: Ne tétovázzon, mert örökké kishivatalnok marad. Maga szimpatikus fiatalember. De nem segíthetem a további útján, ha kommunisták iránti gyöngeséggel vádolják.

Karakašević: Engem kötnek össze a kommunistákkal! Pfuj!

Prodanović: Jól van, fiam. Találja föl magát.

Karakašević: Van ennek a Csehnek is támadható pontja. A felesége nagyon menne vissza a vörösökhöz. Fél. Folyton sírdogál.

Prodanović: Csak ügyesen. Addig verje a vasat, míg meleg. Kínozza meg az asszonyt is, hátha kiköp valamit.

Karakašević: Bízhat bennem, alezredes úr, mindent megteszek a jó ügy érdekében.

Prodanović: És a saját érdekében, ügyész úr. Ne felejtse, a saját érdekében!

(Fényjáték. 1931 novembere. Karakašević kikíséri az alezredest. Jön Cseh és Ferenc.)

Cseh: Vigyázz! Nekimész annak a karónak!

Ferenc: Úgy látszik, tyúkvakságom van. Alig látok.

Cseh: Ebben a sötétben mindenkinek tyúkvaksága van.

Ferenc: Te még a sötétben is látsz, hogy észrevetted a karót?

Cseh: Ismerem az utat.

Ferenc: Akár a pártunk útját.

Cseh: Ne viccelődj. Fokoznunk kell tevékenységünket.

Ferenc: A rendőrség is fokozottan dolgozik.

Cseh: Épp azért. Meg kell mutatnunk, hogy nem hátráltunk meg.

Ferenc: Egyetértünk veled.

Cseh: Minden alkalmat fel kell használnunk az emberek felvilágosítására. Ha nem tehetjük legálisan, találunk rá más módot. Be kell kapcsolódnunk a kultúregyesületek, a sportszervezetek munkájába. Munkásbálákat, házi összejöveteleket kell szervezni.

Ferenc: A végén minden kommunistából bálszervező lesz.

Cseh: Ez nem tréfa. Ha másutt nem terjeszthetjük eszméinket, a bálakon fogjuk terjeszteni.

Ferenc: Ne haragudj...

Cseh: Találunk méltóságteljesebb formát is. Ott leszünk az Iparosok Hitelszövetkezetének a megalakításánál, bérharcra készítjük föl a földmunkásokat.

Ferenc: A vándormunkások közé is be kell állnunk.

Cseh: Úgy van. Azok a szegény emberek igen elkeseredettek, de nem tudják kire zúdítani haragjukat. Be kell szervezni őket.

Ferenc: Köztük leszünk.

Cseh: Ki kell használni, mikor összejönnek az emberek. Aratás, cséplés, kukoricatörés, szőlőmunkálatok idején tájékoztatni, szervezni kell a dolgozó népet.

Ferenc: Jól látod az utat.

Cseh: Együtt megyünk rajta.

Ferenc: Nem félsz a karóktól?

Cseh: Félek, persze, hogy félek, de nem magunkért küzdünk. Nincs jogunk abbahagyni, nincs jogunk félreállni.

(Fényjáték. 1932. február elseje. Ferenc kimegy, dörömbölés hallatszik. Cseh lámpát vesz elő az asztalból, és meggyújtja.)

Cseh: Ki dörömböl ilyen veszettül?

(Beront Karakašević és a Csendőr. Az utóbbi félrelöki Csehet.)

Csendőr: Félre az útból! *(A ládához rohan, kutatni kezd benne.)*

Cseh: Mit akarnak?

Karakašević: Jó estét kívánok, tanító úr! Talán azt hiszi, hogy baráti csevegésre jöttünk magához?!

Cseh: Nem hiszek semmit. Hol a cédula?

Karakašević: Lám, hogy ismeri a törvényeket. Az utóbbi időben annyit volt a társaságomban, úgy megtanulhatta tőlem a jogot, hogy már szabályszerűen el tudná ítélni saját magát.

Cseh: *(Nyújtja a kezét.)* Van házkutatási parancsa?

Karakašević: Parancsoljon! *(Nyújtja.)* Sőt, letartóztatási parancs is van itt. Felforgató tevékenység, államellenes szervezkedés miatt.

Cseh: Bizonyíték nélkül.

Karakašević: Tévedsz! Most van bizonyítékom.

Cseh: Hol van?

Csendőr: Tekintetes királyi ügyész úrnak alázatosan jelentem, ebben a szobában semmi gyanúsat nem találtam.

Karakašević: Kutass tovább! Menj a másik szobába.

Cseh: *(Elébe ugrik.)* A feleségem alszik ott, nem lehet.

Karakašević: Nem? Lökd félre!

Cseh: *(Birkózik a Csendőrrel.)* Legalább várják meg, hogy felébrezzem, nagyon ijedős.

Karakašević: Te vagy az oka.

(A Csendőr félretaszítja Csehet, kimegy.)

Karakašević: Megállj, mert lelövetlek!

Cseh: A tekintetes királyi ügyész úr is tudja, hogy Paulina mostanában mennyire fél mindentől.

Karakašević: Te meg attól félsz, hogy megtaláljuk a röpcédulákat!

Cseh: Miféle röpcédulákat?

Karakašević: Megrettentél? Most már nemcsak Paulina asszony fél?

Cseh: Nincsenek röpcédulák.

Karakašević: Tagadhatod, ezúttal biztosra jöttünk.

Cseh: Ki volt?

Karakašević: Mi közöd hozzá, találd meg magad, ha legközelebb pártgyülekezetre méysz!

Cseh: Meg is találom.

Karakašević: Szóval beismered, hogy a röpcédulákat te fogalmaztad és és te terjesztetted?

Cseh: Nem tudok semmilyen röpcédulákról.

(*Berohan Paulina.*)

Paulina: Károly, hát sose lesz vége?

Karakašević: De vége van, asszonyom. A férje most pár évig ülni fog.

Cseh: Ne higgy neki! Ijesztget.

Paulina: Elvisznek? Egyedül hagysz?

Cseh: Nem maradsz egyedül. Mi sose vagyunk egyedül.

Paulina: Itthagysz? Magamra?

Cseh: Legyél erős.

Paulina: Csak sirja ki magát nyugodtan asszonyom, az jót tesz.

Cseh: Tudod, hogy nem tehetek mást, mint amit tennem kell. Nem lehetek más, mint ami vagyok.

Paulina: Minek is jöttem utánad?

Cseh: Paulina!

Karakašević: Igaza van, asszonyom. Otthon is talált volna magának való vörös komisszárt . . .

Cseh: Elhallgass, te pribék!

Karakašević: Hatóság elleni erőszakért is jár egy-két hónap.

Paulina: Károly, nem tudom hogy bírom ki nélküled.

Karakašević: Eljöhét a börtön elé, hátha egyszer meglátja a kedves férjét a rács mögött. Nálunk a rács mögött uralkodnak a vörös komisszárok.

Cseh: Nem tart sokáig.

(*Bejön a Csendőr, kezében papírcsomag.*)

Csendőr: Tekintetes királyi ügyész úrnak alázatosan . . .

Karakašević: Add csak ide. (*Megnézi.*) „Radnici! Seljaci!” No, itt a bizonyíték. Most börtönbe mégy ezekért a munkásokért és parasztokért. Büszke lehetsz magadra. Bilincset rá!

Paulina: Károly, ne hagyd magad!

Karakašević: Ez nem Oroszország! Itt a Károlyoknak muszáj hagyniuk magukat.

(*A Csendőr megbilincseli Csehet.*)

Cseh: Ne félj, visszajövök.

Karakašević: Akkor ne is búcsúzkodjanak hosszasan, minek? Gyerünk!

Paulina: Károly, ne hagj el, nem tudok nélküled élni.

Karakašević: Gyerünk! (*A Csendőrhöz.*) Nyisd ki az ajtót! (*A Csendőr előre megy.*)

Paulina: Azt ígérted, hogy vigyázol rám!

Karakašević: Hazudott, asszonyom!

Paulina: Azt ígérted, hogy velem leszel egy életen keresztül.

Karakašević: Az ígéret szép szó . . .

Paulina: Azt ígérted, hogy harmat leszek a tenyereden. Hogy én leszek a szemed világa. Hogy én leszek a legfőbb gondod.

Karakašević: Gyerünk, elég volt!
Paulina: (Odaszalad.) Nem hagyom elvinni!
Karakašević: Kifelé!
Paulina: (Leroskad.) Inkább meghalok! Károly, én meghalok!

(*Hirtelen éles fény. Jelen. Folyik a vallatás. Paulina bennmarad, feláll, de Karakašević nem látja.*)

Cseh: Paulina, ne mondj ilyet! Ki kell bírni!
Karakašević: Hiába szölongatod, csak az emlékeidben él. Ha vallasz, ha elmondod, kik az adai pártszervezet tagjai, becsületesre esküszöm, hazautazhatsz a temetésére. Csak a névsort mondd el, a többit bízd rám. Nem kell semmi más, csak a névsor.

(*Paulina lassan pdamegy Csehhez. Karakašević bal oldalt, Cseh jobb oldalt áll. A többi szereplő a jelenet alatt, attól függően, kihez tartozik, egyikük vagy a másikuk háta mögé áll.*)

Paulina: Szép nyugodt este van. Otthon ilyenkor szállnak föl a baglyok. Sűrűn hallani huhogásuk. A csillagos ég alatt suhan fekete árnyuk. Mintha angyalok ereszkednének le a széles szibériai tájra. Ott szabadnak érzi magát az ember. Nem köti semmi. Végtelen tér veszi körül, és végtelen időben él.

Cseh: Sokat gondolsz haza.
Karakašević: Miket beszélsz? Hogy sokat gondolok haza? Szóval, nem akarsz részt venni a feleséged temetésén? Jól mondják, a kommunistáknak nincs erkölcsük. Esküszöm, eddig sohasem hittem, most látom először.

Paulina: Nem sokat gondolok. Néha elfog valami... De ne félj, jó itt nálad. Jó, hogy veled lehetek.

Cseh: Paulina! Szerelmem!
Karakašević: Egyszer siratod, egyszer meg gúnyolódsz rajtam, hogy haza akarlak küldeni. Furcsa ember vagy te.

(*Belép a Csendőr.*)

Csendőr: Bolondok ezek mind, alázatosan jelentem, tekintetes királyi ügyész úr, bolsevikok. Pfuj! (Köp.)

Karakašević: Jól van, fiam. (Csehhez.) Lásd be már, hogy teljesen fölösleges az ellenállás. Tudjuk jól, hogy Komlós János vitte Mitrovićtól a röpiratokat Balogh Gáborhoz Adára. Az meg neked adta mint az adai kommunisták vezetőjének. Nincs mit tagadni. Így volt? Csak bölints. Ha vallod, ha igaznak ismered be, amit elsorolok, csak bölints! Nekem annyi is elég.

(*Belép Prodanović alezredes.*)

- Prodanovič:* Csak keményen velük, ügyész úr! Ne tétovázzon! Csapjon le rájuk, hogy a lélek is megálljon bennük.
- Karakašević:* Tudjuk, hogy miért jártál Szabadkán, tudjuk, hogy utasításokat kaptál a pártvezetőségtől. Számolj be róla, hogy mit akarnak! mit terveznek már megint?!

(*Belép Firányi.*)

- Firányi:* Én mindig a magyarok érdekét néztem, de ez a Cseh Károly nem magyar. Teljes szívemből támogatom a királyi rendőrség igyekezetét. A magyar úri osztály kiközösíti magából az ilyen istenkáromlót. Inkább törjék össze a csontjait, mint hogy ők és a magafajták győzedelmeskedjenek.
- Karakašević:* Letartóztattuk Kizúr Istvánt is. Hallod-e, Cseh Károly? „Őrnagy elvtárs”, minden veszve van! Kizúr is lebukott, begyűjtöttük az egész bandákat. Vallani kell.
- Paulina:* (A jobb oldali asztalból egy kötelet vesz elő.) Emlékszel a kék ruhámra? Matrózruha volt, széles fehér gallérral, rakott szoknyával. Ha megfordultam, röptül a lábam körül. Ha végigmentem az utcán, a férfiak utánam fordultak, és csettintettek. Egyszer már nem állhattad tovább, és kiabálni kezdtél, hogy inkább viseljek nadrágot.
- Cseh:* (Karakaševićhez.) Hiába ordítasz, Karakašević ügyész. A tehetetlenség ordít belőled. Nem fogtál le semmilyen bandát, mert a szervezett munkások nem törömülnek bandába. Mi nem veszítettünk semmit, csak egy áruló eset ki közülünk. Ezután még kevesebbet tudsz meg a munkánkról, mint eddig.
- Karakašević:* A feleségedet se gyászolod? Semmi se szent előtted? Vallj, mert újra megveretlek!

(*Belép Ferenc.*)

- Ferenc:* Vastag jég van a Tiszán. A jégen lábnyomok. A part menti erdő havában rengeteg lábnak a nyoma. Esténként csendőr nem mer arra járni. Esténként miénk az erdő. Nem csendes, ne hidd. Esténként zúg az erdő, erős szelek fújják az ágakat.
- Cseh:* (Karakaševićhez.) Akármit teszel, közeleg a forradalom. A munkások mindenből tanulnak. Ha engem agyon is vertek, száz másik okul a sorsomon. Legalább megértik, hogy ez a törvény az elnyomók törvénye. Ez az állam az elnyomók állama. Ez a csendőrség az elnyomók piszkos keze.
- Karakašević:* Üsd!

(*A Csendőr Cseh elé áll, kétszer pofon üti.*)

- Paulina:* (Hurkot köt a kötéltre.) Mozgalmas életünk volt. Most elmúlik minden kínjával együtt. Gyorsan túlesek rajta, meglátod. Ha itt lennél, nem engednéd. De most véget vetek

minden szenvedésnek. Nem hamarkodtam el, ne gondold. Minden ember érzi, hogy életének hol vannak a határai. Én a határra értem. Csak átessek ezen az utolsó vizsgálaton.

Ferenc: A királyi csendőrség fenyegetőzései nevetségesek az emberek szemében. Meglátjátok, kitart — mondogatjuk. Mindenki bólogat. Az esti szürkületben nemcsak a hó világít. A Tisza partján senki sem botlik meg a karókban. Az emberek szeme messzire lát. Túl a töltésen, túl a másik parton.

(*Belép Ludwig.*)

Ludwig: A kezekben tartottad a Jenyiszej harmadik számát, és álmatlanságtól vörös szemekkel nézegetted. Egy cseppet sem voltál álmos. Olyan voltál, mint egy maszatos kisgyerek. A festék az arcodra kenődött, és az izzadságcsöpek barázdákat hasítottak belé. Mikor figyelmeztettelek, hogy meg kell mosdanod, legyintettél. Azok a barázdák a jövő útjai — mondtad. Hiába, tanító maradtál. Feltétlenül hittél a szavak erejében.

Cseh: (*Karakaševićhez.*) Nem tudtok legyőzni! Számotokra én sérthetetlen vagyok. Csak verni tudsz, megérteni nem. És mert nem érted, megakadályozni se tudod, feltartóztathatatlanul közeleg a forradalom.

Karakašević: Vallj! Azonnal mondd el a névsort. Látom, hogy a nyelved hegyén van. Köpd ki! Köpd ki, bolsevik bandita. Pfuj! (*Köp.*)

Csendőr: (*Köp.*) Pfuj!

Prodanović: Jól van, fiam. Verjétek, míg meg nem döglik. Csak keményen vele!

Firányi: Az isten áldása munkátokon. Megtagadunk minden közösséget vele. Nem a mi fajtánkból való.

Karakašević: Úsd! Úsd, ha nem vall.

(*A Csendőr pofozza Csehet.*)

Cseh: Hiába dühöngsz, nem magamért teszem. Nekem nem kell a pénz, nem kell a hatalom. Nekem az ér legtöbbit, ha tudom, hogy még öt ember elindult a forradalom útján. A munkások öntudatát pofonokkal szét nem vered.

Karakašević: Egyedül maradtál! Nincs senkid! Nem vagy senki! Miben reménykedsz?

Paulina: (*Fog egy széket, és az előtérbe teszi.*) Már enni sem tudtam. Tésztát akartam főzni, de aztán eszembe jutott, hogy nem lesz, aki megegye. Krasznójarszkban krumplis tésztát ettünk egy héttig. Az volt a házasságunk első hete. Azt mondtad, a krumplis tészta a legjobb étel a világon. És tömte magadba, miközben neveltél. Szépen tudtál nevetni. Szerettem hallgatni a nevetésedet. Mikor is hallottam utoljára?

- Ferenc:** Nemcsak a halászok járnak a Tiszára. A lékeket körülállják a parasztok is. Jönnek az iparosok. Ott toporognak a hidegben, néha már félek, annyian lesznek, hogy leszakad a jég. Úgy állnak ott, mintha nemcsak a halaknak kellene a lék. Mintha ők is ott kapnák a levegőt. Nem zavarja őket a hideg, várnak, hallgatnak. Csak topogásuk árulja el, hogy türelmetlenek.
- Ludwig:** Nagyon bántott, hogy két cikket egymásra tördeltél. A legszívesebben újra kezdted volna a munkát. Majd más-kor vigyázol, mondtam én, de csak szomorkodtál. Úgy hitted, egy cikked többet ér, mint egy század katona. Irigyelvek meggyőződésedért.
- Karakašević:** Hát nem vallasz?! Azt hiszed, nem tudlak megtörni. Azt hiszed, nincs rá mód, hogy beszédre bírjalak.

(A Csendőr pofonjától Cseh elesik.)

- Cseh:** Biztos vagyok benne, hogy elérem célomat. Neked üres az életed. Milyen élet az, a király nevében embereket verni? Mit érsz te?
- Karakašević:** Megöllek, esküszöm. Látni fogod a pisztolyom torkát. Elé-
bem álltál, tizenegy éve nem engedsz érvényesülni, te dög. Nem maradt más hátra, le kell, hogy lőjelek. Mind le kell löni őket, különben elpusztítanak bennünket. Le kell löni, őket, míg nem késő.
- Csendőr:** Majd én elintézem, tekintetes királyi ügyész úr! Szeret-
ném, ha jelentést tenne odaadásomról a tekintetes királyi ügyész úr. Szívvel-lélekkel szolgálom a királyt.
- Prodanović:** Meg kell tisztítani ezektől a magyar kommunistáktól a vi-
déket. Becsapják a szerb népet, közülük is híveket verbu-
válnak. Tűrhetetlen, hogy még léteznek, és terjesztik ál-
eszméiket. Azonnal intézkedjen!
- Firányi:** Intézzék el, hogy ne legyen köztünk ez a szemét. Csak
akkor nézhetünk szembe egymással nemzeti alapon, ha
tiszták leszünk és egységesek. Mindkét nemzet sorait bom-
lasztó betegséget hordoznak ezek. Pusztuljanak!
- Cseh:** Ha egyet lelősz, ezer áll helyébe. Mert akkor jön rá, hogy
hol a helye. Az a lövés világosítja fel.
- Paulina:** *(Feláll a székre.)* Nem túl sokat segíthettem. Ne szégyelld,
ha halálom után kevesebb gondod lesz. Ha megéred a sza-
badságot, mondd el az utánunk jövőknek, miért volt nehéz
élni, és mennyire nehéz becsületesen meghalni ebben a
korban.
- Ferenc:** Mostanában nem kell sokat beszélni. A neved megnyitja
az emberek szívét. Olyan vagy, mint a felvilágosító be-
széd. Olyan vagy, mint az első könyv a kisdíák kezében.
Olyan vagy, mint a zászló.
- Ludwig:** Büszke voltam rá, hogy ilyen emberrel dolgozhattam. Te
voltál újságunk lelke. A kezeden lángra gyulladt az új-
ság, a szavak messzire világítottak. A hideg Szibériában
is meleg támadt körülöttem.

- Karakašević:** Ma meghalsz, vagy én pusztulok el! Törésre visszük a dolgot. Még te fenyegetőzől! Hol a pisztolyom?
- Csendőr:** *(Tiszteleg.)* Majd én elintézem, tekintetes királyi ügyész úr!
- Prodanović:** Ne tétovázzon egy percig se, kolléga!
- Firányi:** Isten áldása kíséri minden istentagadó pusztulását.
- Karakašević:** Egy ilyen senki ember száll szembe velem. Egy félig agyonvert, rongyos és nyavalyás. Mi vagy te, annyi szenvedés és küzdés után, hogy szólni mersz egyáltalán? Mít értél el, hogy nem nyílsz fel, mint a szét pattant dió? Csak egy közönséges ember, aki valamikor tanító volt, semmi más. Vedd már egyszer tudomásul, ez vagy és semmi más!
- Cseh:** *(Feltápáskodik.)* Nekem ez épp elég. Ennél szebbet senki se mondhat rólam. Ember voltam és tanító.
- Karakašević:** Hát nem tör meg semmi? Átkozott! Megöllek! Verd! *(Ő is üti Csehet.)* Verd! Erősebben! Verd!

(Cseh elesik, nem mozdul, elájult. Pillanatnyi csend, Paulina a nyakára illeszti a hurkot.)

- Paulina:** Elérkezett az utolsó óra. Búcsút kell mondanom. Nem írok semmit, tudni fogod minden gondolatom. Bocsáss meg, ha tudsz. Gyöngé vagyok. Érted tettem.
- Csendőr:** *(Belerúg Csehbe.)* Mit csináljak ezzel a bolsevik disznóval, tekintetes királyi ügyész úr? Pfuj! *(Köp.)*
- Karakašević:** Locsold fel. Vidd a cellájába, hogy ott dögöljön. Mára elég volt. Túlságosan felizgatott. Ha rá gondolok, hogy nem tört meg ma sem... Az orvos azt mondta, vigyázzak a vérnyomásomra. Megyek a Fehér Hajóba, iszok egyet. Ha látod, hogy kártyázom, ne zavarj. Nincs olyan ügy, nincs olyan ember, aki miatt érdemes félbeszakítanom a partit.

(FÜGGÖNY)